

Hoger onderwijs in verzet

Documentatie van de actiebeweging tegen de bezuinigingen 2024-2025

Ewout van den Berg, Lisa Berntsen en Saskia Boumans (red.)

Publicatie 28

DE BURCHT

Wetenschappelijk Bureau voor de Vakbeweging

Dit is een uitgave van De Burcht, het wetenschappelijk bureau voor de vakbeweging.

De Burcht
Henri Polaklaan 9
1018 CP Amsterdam
www.deburcht.nl/wbv

Augustus 2025

Vormgeving en druk door Weemen en Ipskamp Printing.

Op dit werk is een creative commons licentie op basis van naamvermelding en niet-commerciële gebruik van toepassing. Voor het overnemen van bijdragen uit deze bundel kan er contact worden opgenomen met de Burcht via wbv@deburcht.org

Hoger onderwijs in verzet

Documentatie van de actiebeweging tegen de bezuinigingen 2024-2025

Ewout van den Berg, Lisa Berntsen en Saskia Boumans (red.)

Publicatie 28

DE BURCHT

Wetenschappelijk Bureau voor de Vakbeweging

Inhoudsopgave

Tijdslijn	6
Inleiding	7
Ewout van den Berg, Lisa Berntsen en Saskia Boumans	
Universiteiten in crisis: hoe bezuinigingen het bedrijfsmodel ondermijnen	11
Rodrigo Fernandez	
Wetenschap onder vuur: waarom extreemrechts universiteiten viseert	18
Léonie de Jonge	
AOb perspectief: acties in het hoger onderwijs - een traject van lange adem	22
Douwe Dirk van der Zweep	
Stop de Sloop! Een verslag vanuit het perspectief van de FNV	26
Sander Nelissen	
Het HO-actietraject: aanzet tot een meer activistische vakbeweging?	31
Arnoud Lagendijk	
HBOinActie: verzet tegen bezuinigingen in het hoger beroepsonderwijs	36
Annemieke de Jong	
OrganizetheRUG: terug naar de basis van vakbondswerk	38
Eden Young en Laurent Krook	
o.7: Democratize the university!	43
Tim de Winkel en Lotje Siffels	
UvA Staff Walk Out Over Genocide in Palestine	48
Lamia Tawam and David Hollanders	
Het HO en het studentenperspectief: op naar meer actie dan reactie	53
Jens Bosman	
Hoop voor het hoger onderwijs	57
Gaard Kets	

Tijdslijn

16 mei 2024

Coalitiepartijen PVV, VVD, NSC en BBB bereiken hoofdlijnenakkoord met daarin bezuinigingen voor het hoger onderwijs.

2 september 2024

Alternatieve opening academisch jaar in Utrecht trekt honderden mensen. Georganiseerd door samenwerking van elf organisaties.

14 november 2024

Studentenorganisaties zetten afgelaste demonstratie in Utrecht door en mobiliseren 8.000 mensen, ook op andere plekken lokale alternatieven.

25 november 2024

Demonstratie tegen onderwijsbezuinigingen trekt 25.000 medewerkers en studenten uit het hoger onderwijs.

9-13 december 2024

Honderden UvA-medewerkers leggen het werk neer met als eis het verbreken van de academische banden met Israël.

11 december 2024

Coalitie zwakt bezuinigingsvoorstellen iets af en vindt hierdoor steun voor de plannen bij oppositiepartijen JA21, CDA, SGP en CU.

10 maart 2025

1e actiedag estafettestaking, Universiteit en Hogeschool van Leiden.

24 april 2025

12e en laatste actiedag estafettestaking, Technische Universiteit Delft.

10 juni

Landelijke staking en manifestatie, afgelast vanwege escalatie treinstakingen door de spoorvakbonden.

Inleiding

Ewout van den Berg, Lisa Berntsen en Saskia Boumans

In juli 2024 riep een brede coalitie van vakbonden en verschillende (lokale) actiegroepen op om massaal in verzet te komen tegen de grootste bezuinigingen op het hoger onderwijs van de afgelopen decennia (AOB, 2024). In deze bundel brengen we verschillende perspectieven bijeen vanuit de actiebeweging in die hieruit ontstond en documenteren we zo een levende vakbondsgeschiedenis¹. De bijdragen laten de diversiteit zien van de beweging door verschillende stemmen uit de coalitie aan het woord te laten over de strijd die plaatsvond in het academisch jaar 2024-25. Gezamenlijk biedt dit inzicht in de collectieve kracht van de beweging, die gestoeld is op zowel decennialange als recentere opbouw van vakbondsmacht, specifieke actiegroepen en op spontane actiebereidheid die ontstond. Terwijl de coalitie voor een belangrijk deel haar kracht ontleende aan de complementariteit tussen de mobilisatie en vertegenwoordigingskracht van (lokale) actiegroepen en de organisatie- en onderhandelingsmacht van vakbonden was de samenwerking niet zonder uitdagingen. De kracht van de een bleek de blinde vlek van de ander. Onderlinge verschillen in organisatiestructuur, tactiek en boodschap bleven bestaan, ook wanneer verenigd in een coalitie. De bijdragen in deze bundel laten ook mooi zien hoe dit spanningen opriep, die vaak ook weer werden overwonnen.

Het PVV-kabinet kondigde in de loop van 2024 aan in totaal één miljard euro te willen bezuinigen op het hoger onderwijs, met name door te snijden in onderzoeksfondsen, internationale opleidingen en de invoer van een langstudeerboete. Bij de opening van het academisch jaar in september 2024 was het verzet tegen deze plannen een breed gedragen boodschap waarmee het nieuwe academiejaar werd ingeluid. Dat de onvrede breed gedeeld was, werd duidelijk bij de demonstratie van 25 november 2024 op het Malieveld, waar 25.000 hoger onderwijsmedewerkers en studenten een gezamenlijke vuist maakten tegen de bezuinigingen van het kabinet Schoof. Een paar maanden later, in maart en april 2025 legden, zelfs meer dan 30.000 mensen het werk neer tijdens de estafettetaking op Nederlandse universiteiten.

De protestgolf tegen de afbraakplannen is historisch. Niet eerder kwamen zoveel hoger onderwijsmedewerkers gezamenlijk in actie voor het behoud van wetenschappelijk onderzoek en hoger onderwijs. Hoger onderwijspersoneel staat niet bekend om een hoge actie-, laat staan stakingsbereidheid en het aantal vakbondsleden is beperkt. Dat het toch lukte om zoveel hoger onderwijsmedewerkers in actie te krijgen, komt voor een belangrijk deel door de samenwerking tussen de vakbonden FNV en AOB en verschillende actiegroepen, zoals WOinActie, de LSVb en universiteitsspecifieke groepen. De combinatie van lokale mobilisatie- en organisatiekracht van actiegroepen en de meer institutionele organisatiemacht en ervaring van vakbonden bracht hoger onderwijspersoneel en studenten zowel landelijk als lokaal op de been. In de brede beweging werden onderlinge verschillen verenigd – en soms gearpeld – voor de gezamenlijke

¹ Deze publicatie is een vervolg op onze bijeenkomst 'Lessen uit de staking in het hoger onderwijs' van 25 maart 2025. Een verslag van de bijeenkomst staat hier: <https://www.deburcht.nl/wetenschappelijk-bureau/nieuws/een-verslag-lessen-uit-de-staking-in-het-hoger-onderwijs>

De bijdragen van Douwe Dirk van der Zweep van de AO*b* en Sander Nelissen van de FNV geven weer hoe het actietraject er vanuit het perspectief van de twee grootste onderwijsvakbonden uitzag. De bonden stonden met hun institutionele positie en middelen centraal in de organisatie van de massale demonstratie in het najaar van 2024 en de coördinatie van de lokale stakingen in het voorjaar van 2025. Lokaal speelden vakbondsleden vaak een actieve rol in de mobilisatie. De nasleep van de plotselinge afgelasting van demonstratie in november 2024 in Utrecht onderstreepte voor de vakbonden het belang om besluiten niet alleen, maar gezamenlijk met de bredere coalitie te nemen. Dat een aantal maanden later de actiedag in juni niet door kon gaan vanwege een staking van het treinpersoneel laat trouwens zien dat ook besluitvorming tussen vakbonden onderling collectiever en solidairder kan.

Het bij elkaar houden van de brede coalitie die samen de beweging vormt in het hoger onderwijs is een uitdaging blijkt uit meerdere bijdragen. Tegelijkertijd tonen ze ook welke kansen er liggen om collectieve (vakbonds)macht op te bouwen binnen het hoger onderwijs. De actiegroep WO*in*Actie is bijvoorbeeld een krachtige mobilisatiemotor geweest waar academici zich achter schaalden. De door WO*in*Actie geïntroduceerde rode vierkantjes die mensen konden opspelden, maakten als laagdrempelig actiemiddel de actiebereidheid goed zichtbaar op de werkvloer. Dat is bijzonder in het hoger onderwijs waar politieke uitingen lang uitzonderlijk waren. Hoewel actiebereidheid voor het behoud van een kwalitatief hoogstaand hoger onderwijs niet gelijk staat aan bereidheid om vakbondslid te worden, blijkt actievoeren weldegelijk een manier om kennis te maken met collectieve organisatie en vakbonden. Iets wat voor veel hoger onderwijspersoneel vóór het actietraject onbekend was. De vakbeweging heeft vervolgens de taak om deze actiebereide mensen te overtuigen van het belang van collectieve organisatie en vakbondslidmaatschap, zodat de organisatiegraad in het hoger onderwijs stijgt. Belangrijk voor de actievoerders om zich te realiseren is bijvoorbeeld dat staken tot nu toe geen loon heeft gekost, omdat ook de Colleges van Bestuur van alle Nederlandse universiteiten zich tegen de bezuinigingen uit hebben gesproken en de acties actief steunden, maar dit kan veranderen. De stakingskas van vakbonden voor vakbondsleden kan dan heel welkom zijn.

Gaard Kets betoogt in zijn bijdrage overtuigend dat het succes van WO*in*Actie goed aantoont dat andere – niet-traditionele – vormen van actievoeren krachtig kunnen zijn en dat de vakbeweging zo nieuwe doelgroepen kan aanboren. Bijvoorbeeld door met lokale actiegroepen en collectieven samen te werken, zoals o.7 en HBO*in*actie. o.7 is al jaren actief en wordt gedreven door de toenemende precarisering in het hoger onderwijs door de vele tijdelijke contracten, zo schrijven Tim de Winkel en Lotje Siffels in een vurig betoog. HBO*in*Actie is daarentegen vrij onlangs opgericht, in 2024, om ook een toegankelijk actienetwerk op Nederlandse hbo's te hebben, zoals Annemiek de Jong in haar bijdrage laat zien.

Meerdere bijdragen verwijzen naar internationale ervaringen met bewegingsopbouw door mobilisatie en *organising*. OrganizetheRUG en de studentenvakbond LSVb zijn beide geïnspireerd geraakt door de online *organizing for power* bijeenkomsten vanuit het werk van Jane McAlevey. Eden Young en Laurent Krook laten in hun bijdrage zien hoe binnen OrganizetheRUG collectieve macht is opgebouwd op de Groningse campus en hoe dit de basis vormde voor de lokale estafettestaking. Voor de LSVb is bewegingsopbouw cruciaal om studenten agenderend te mobiliseren, in plaats van reactief te laten protesteren tegen een volgende bezuinigingsmaatregel, aldus Jens Bosman in zijn bijdrage. Dat het belang van collectieve

machtsofbouw aan de basis resoneert in het hoger onderwijs, blijkt ook uit de bijdragen van Gaard Kets en Arnoud Lagendijk. Beiden halen het werk van Eric Blanc over *worker-to-worker organizing* aan waarin de kracht van machtsofbouw primair bij het democratisch initiatief van werknemers zelf ligt.

Dat het hoger onderwijs nood heeft aan democratisering, wordt door veel auteurs onderschreven in deze bundel. Tim de Winkel en Lotje Siffels, van het al eerder genoemde collectief o.7, zien geen andere toekomst dan een radicaal gedemocratiseerde universiteit. Lagendijk en Kets voegen daar het belang van een democratische, van onderop georganiseerde en gedreven vakbeweging aan toe.

Een ander terugkerend thema in de bundel is het verzet tegen de genocide op de Palestijnen. Studenten zetten met hun kampementen in het voorjaar van 2024 niet alleen universiteitsbesturen onder druk om de banden met Israëlische instellingen te verbreken, maar brachten ook bredere solidariteitsnetwerken tot stand. Verschillende bijdrages in deze bundel laten zien hoe deze internationale solidariteit heeft doorgewerkt op de beweging tegen de bezuinigingen, hoewel dit soms ook gepaard ging met discussies over de precieze verhouding tussen beide thema's. In de bundel trekken Lamia Tawam en David Hollanders lessen uit de vierdaagse staking in solidariteit met de Palestijnen aan de UvA in december 2024.

Op het moment van publicatie (augustus 2025) is de uitkomst van de strijd tegen de bezuinigingen in het hoger onderwijs nog ongewis. De bezuinigingen zijn voor een deel van tafel, maar niet geheel en het kabinet Schoof is demissionair waardoor de politieke verhoudingen aan het schuiven zijn. Deze situatie zorgt voor onduidelijkheid, maar geeft tegelijkertijd opnieuw mogelijkheden om te laten zien dat de bezuinigingen op het hoger onderwijs niet een rekenkundige noodzakelijkheid zijn, maar een politieke keuze is. Een keuze die vraagt om een bredere discussie en positiebepaling over de rol en waardering van hoger onderwijs en onderzoek. Laten we niet vergeten dat het kabinet Schoof er bijvoorbeeld ook voor heeft gekozen om de belasting op de inkoop van eigen aandelen voor grote bedrijven niet in te voeren, waardoor het jaarlijks twee miljard euro misloopt (Fernandez en Schellekens, 2024).

Een goed begrip van de drijvende krachten achter de bezuinigingsoperatie is belangrijk omdat het gevolgen heeft voor wat we kunnen verwachten van de toekomst en hoe we ons hiertegen kunnen wapenen. De eerste twee bijdragen in deze bundel staan daarom stil bij de achtergrond van de bezuinigingen. Rodrigo Fernandez laat zien hoe de bezuinigingen passen in een geschiedenis van neoliberalisme en financialisering. Hoger onderwijsinstellingen functioneren steeds meer als marktpartijen, aangejaagd door het toenemende belang van vastgoed in hun bedrijfsvoering. Léonie de Jonge plaatst vervolgens de bezuinigingen in een internationaal perspectief en staat stil bij het extreemrechtse karakter hiervan. Zo laat ze zien dat het niet toevallig is dat de bezuinigingen niet alle studies even hard raken, maar hun zwaartepunt in de geesteswetenschappen hebben.

Beide analyses geven ook aanknopingspunten voor én doen de oproep om de bezuinigingen in het hoger onderwijs te zien als onderdeel van een bredere aanval op publieke voorzieningen zoals het lager onderwijs, zorg en wonen. De verkiezingen in het najaar van 2025 zijn een goede mogelijkheid om verschillende strijdpunten aan elkaar te verbinden.

De bijdragen bieden gezamenlijk een genuanceerd en veelkantig inzicht in de complexiteit van de Nederlandse protestbeweging tegen de bezuinigingen op het hoger onderwijs in het academisch jaar 2024-2025. Het aantal invalshoeken is zeker niet compleet, maar geeft wel een goed beeld van de hoofdrolspelers. De strijd voor goed hoger onderwijs en onderzoek is en blijft van groot belang voor een democratische en rechtvaardige samenleving. Een onderdeel van die strijd is het erkennen van onderlinge verschillen en deze in solidariteit overwinnen. Dit maakt ons sterker en weerbaarder. We hopen dat deze bundel hieraan bijdraagt.

Ewout van den Berg (tijdelijk onderzoeker), Lisa Berntsen (onderzoeker) en Saskia Boumans (directeur) zijn werkzaam bij de Burcht.

Een kleine uiting van onze solidariteit met onderwijspersoneel in de Verenigde Staten is deze foto die we maakten tijdens de bijeenkomst op 25 maart 2025 bij de Burcht, waar we de stakingsacties in het hoger onderwijs bespraken. De foto hebben we verstuurd naar onze contacten in de Verenigde Staten. De leus An injury to one is an injury to all werd gepopulariseerd door de syndicalistische vakbond de Industrial Workers of the World die in 1905 in Chicago werd opgericht en arbeiders uit verschillende sectoren samenbracht.

Literatuur

AOB (2024) Bescherm onze wetenschap en ons hoger onderwijs:

<https://www.aob.nl/assets/Downloads/Statement-HO.pdf>

Fernandez R en Schellekens B (2024) Staatskas loopt jaarlijks 2 miljard euro mis, SOMO:

<https://www.somo.nl/nl/belasting-inkoop-eigen-aandelen/>

Universiteiten in crisis:

hoe bezuinigen het bedrijfsmodel ondermijnen

Rodrigo Fernandez

Nederland maakt zich op voor de grootste en meest gerichte onderwijsbezuinigingen ooit, waarbij alle niveaus van onderwijs en onderzoek worden getroffen. Deze maatregelen versterken de neoliberale trend van financialisering en marktwerking, waardoor universiteiten steeds afhankelijker worden van buitenlandse studenten, multinationals en private financiering.

Het eerste Nederlandse kabinet met een radicaal-rechtse partij heeft besloten tot de grootste bezuiniging op onderwijs en onderzoek ooit. De bezuinigingen treffen alle niveaus: van basisscholen en middelbare scholen tot beroepsonderwijs, hoger onderwijs en onderzoek. Kortom, het gehele Nederlandse ecosysteem van onderwijs, onderzoek en innovatie wordt gekort. Met name basisscholen in achterstandsgebieden worden hard geraakt door de bezuinigingen op de onderwijskansenregeling, die in 2027 al negentig miljoen euro bedragen en daarna jaarlijks oplopen tot 177 miljoen euro (Ministerie van Financiën, 2025: 100).

Hier valt uiteraard veel over te zeggen. Om te beginnen is de noodzaak tot bezuinigen discutabel in een tijd waarin de schuldquote van Nederland ruim onder de EU-norm ligt en er juist veel investeringsvraagstukken zijn. De Nederlandse staatschuld is minder dan de helft van het Europees gemiddelde (Eurostat, 2025). De kosten en nadelen van deze bezuinigingen – het verlies aan toekomstig economisch potentieel in een tijd van structurele krapte op de arbeidsmarkt en de schade die Nederland oploopt als vestigingslocatie voor bedrijven uit de kenniseconomie – zijn niet onderzocht en hebben geen rol gespeeld in de besluitvorming. Nederland haalt nu al niet de EU-norm om drie procent van het BBP aan innovatie uit te geven (met een huidig percentage van 2,3 procent), en deze kortingen zullen dat percentage verder omlaag brengen (Universiteiten van Nederland, 2024).

Anders dan bij eerdere kabinetten Rutte, toen bezuinigingen gespreid werden over verschillende ministeries om de schade te verdelen, zien we bij dit kabinet juist heel gerichte bezuinigingen op ontwikkelingssamenwerking en onderwijs. Van de bezuinigingen van ruim vijftig miljard tussen 2010 en 2017 kwam 2,9 miljard (zes procent) terecht bij onderwijs, cultuur en wetenschap (Algemene Rekenkamer, 2016). De Voorjaarsnota 2025 voorspelt dat de begroting van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in 2029 slechts 93,4 procent van die in 2024 zal bedragen (Ministerie van Financiën, 2025: 101). Terwijl de totale Rijksbegroting een verhoging naar 122,6 procent laat zien in 2029. Dit geeft de omvang weer van de lange termijn effecten van de ingrepen (Ministerie van Financiën, 2025: 58). Met de verschuiving van prioriteiten in de richting van hogere defensie uitgaven (voor 2025 komt dit grofweg uit op extra jaarlijkse bestedingen van 19 miljard) in combinatie met het vasthouden van het bestaande budgettaire kader wordt het ook nog moeilijker voor toekomstige kabinetten om de bestaande bezuinigingen ongedaan te maken.

Ondanks de omvang van deze bezuinigingen is er buiten de getroffen sectoren zelf geen wezenlijke publieke discussie of verontwaardiging over de ingrepen. De publieke opinie lijkt de VVD-boodschap te hebben omarmd dat bezuinigingen op onderwijs noodzakelijk zijn om toekomstige generaties niet met problemen op te zadelen. Deze nieuwe politieke context is het nieuwe normaal waar de onderwijssector mee te maken heeft.

Het bedrijfsmodel van universiteiten kan niet zonder groei

De gerichte begrotingsmaatregelen zijn het resultaat van de opkomst van radicaal-rechts en het falen van het dominante businessmodel van universiteiten wereldwijd.

De bezuinigingsimpact is bovendien niet los te zien van de eerder ingeslagen neoliberale tendens om universiteiten in een marktomgeving te plaatsen en bedrijfsmatig te laten functioneren. Deze verschuiving wordt financialisering genoemd, omdat instellingen afhankelijk worden gemaakt van banken en zich moeten aanpassen om 'bankbaar' te worden (Froud et al., 2006). Geleidelijk aan zijn de doelstellingen en organisatiestructuur van universiteiten afgestemd op de wensen van banken (Fernandez en Hendrikse, 2013). Een voorbeeld is dat banken eisen dat universiteiten financiële reserves opbouwen die permanent onttrokken worden aan de kernactiviteiten, onderwijs en onderzoek, van de academie.

Door deze bedrijfsmatige logica zijn universiteiten in Nederland en in een aantal andere landen vatbaarder geworden voor veranderingen in de financiering, de studentenaantallen en de rente, omdat er steeds meer risico wordt gelopen. Er zijn investeringen gedaan die terugverdiend moeten worden en dat is niet mogelijk als de omzet structureel daalt. Personeel kan ontslagen worden en vakken of zelfs hele faculteiten kunnen worden opgeheven, terwijl huisvestingslasten en financieringskosten niet zomaar naar beneden kunnen worden gebracht. Hierdoor dreigt een groter deel van de totale omzet naar huisvesting (inclusief afschrijving) en financiering te gaan in de toekomst, waardoor onderwijs en onderzoek meer onder druk komen te staan.

Groeiende afhankelijkheid van buitenlandse studenten en multinationals

De druk om van een universiteit een ondernemer te maken, is wereldwijd al ruim vijftig jaar gaande en startte in Nederland vanaf het einde van de jaren negentig. De uitwerking hiervan verschilt tussen landen en instellingen.

Nederland heeft bijvoorbeeld geen beursgenoteerde universiteiten of grote aantallen private universiteiten die zich toeleggen op het aanbieden van goedkoop onderwijs. Al kan je sommige HBO-instellingen hieronder rekenen, maar deze instellingen concurreren niet met de traditionele universiteiten zoals bijvoorbeeld in Chili wel gebeurt (Rosenzvaig-Hernandez, 2022). Ook hebben Nederlandse universiteiten (behalve een kort avontuur van de Rijksuniversiteit Groningen) geen campussen in het buitenland opgezet. Bij de HBO-instellingen is alleen de NHL Stenden Hogeschool uit Leeuwarden (met campussen in Nigeria, Zuid Afrika, Thailand en Qatar) bezig om geld te verdienen met commerciële dochterbedrijven in het buitenland (C-BERT, 2023).

Wél hebben Nederlandse universiteiten, net als universiteiten in andere landen, ingezet op het aantrekken van meer buitenlandse studenten. In 2022, kwam veertig procent van alle eerstejaars studenten aan universiteiten niet uit Nederland (CBS, 2022). In het studiejaar 2023/'24 studeerden bijna 128 duizend internationale studenten in Nederland. Dat is een stijging van honderdveertig procent ten opzichte van het studiejaar 2011/2012 (CBS, 2025).

Het aandeel buitenlandse studenten in het gehele hoger onderwijs steeg van 2,7 procent in 1997 tot 13,7 procent in 2023, het hoogste percentage in de EU (Our world in data, 2025). Het aantal buitenlandse studenten dat van buiten de Europese Economische Zone komt, is ongeveer twintig procent van alle buitenlandse studenten maar levert volgens een recente studie bijna vierhonderd miljoen euro per jaar aan opbrengsten op voor Nederlandse universiteiten (Consultancy.nl, 2025).

Een andere manier van bedrijfsmatige aansturing van universiteiten die we ook zien, is afhankelijkheid van bedrijven voor financiering. Vooral in de Verenigde Staten zien we hier de gevolgen van, maar ook in Nederland gebeurt het. In de VS hebben de hoge uitgaven aan defensie en ruimtevaart geleid tot specifieke aan deze sectoren gelieerde samenwerkingsverbanden met een wederzijdse afhankelijkheid. De universiteit van Stanford kreeg bijvoorbeeld veel financiering van het militair-industrieel complex waardoor er een afhankelijkheidsrelatie is ontstaan (Harris, 2023). Ook rond tech- en pharma-bedrijven bestaan dergelijke afhankelijkheden.

Nederland kent geen dominante tech- en pharmasector, al opereert het bio-science park in Leiden wel volgens hetzelfde model (Universiteit Leiden, 2024). Het summum hier is om als bedrijf opgekocht te worden door een van de wereldwijde pharmamonopolisten. De brandstof van dit model is gepatenteerd intellectueel eigendom terwijl het onderliggende onderzoek meestal grotendeels met publiek geld is gefinancierd. Met publieke kosten en private winsten heb je snel een mooi verdienmodel.

Een andere manier waarop financiële belangen spelen in de relatie tussen universiteiten en het bedrijfsleven is de vraag naar technisch personeel door multinationals. Jongeneel (2019) laat goed zien hoe het onderwijs en onderzoek aan de TU Delft is beïnvloed door Shell (Jongeneel, 2019). Ook bij business schools zien we de financieringsstromen vanuit het bedrijfsleven (Crezee, 2017). De dichtheid aan dubbele petten is vooral hoog bij studies als fiscaal recht, waar bijna geen hoogleraren, buiten Leiden, te vinden is zonder een externe aanstelling als partner bij een groot advieskantoor (HOP, 2025). Een laatste, recent voorbeeld van een forse derde geldstroom is de financiering van ASML voor de Technische Universiteit Eindhoven (Brainport Eindhoven, 2024).

In totaal ontvingen universiteiten 327 miljoen euro in 2023 uit het bedrijfsleven¹. Het grootste deel gaat naar TU Delft, zo'n 57 miljoen euro². Dus ook al kent Nederland geen Stanford of MIT, de relatieve invloed van grote bedrijven op de bekostiging en kennisontwikkeling is toch opvallend.

Hoe financialisering begon in Nederland

Tot de jaren negentig kenden Nederlandse universiteiten een periode van gestage groei en overheidssteun. De overheid speelde een centrale rol in de financiering van het hoger onderwijs, waarbij universiteiten ruime budgetten ontvingen om hun onderwijs- en onderzoeksactiviteiten te ontplooiën. Zo stegen de totale uitgaven aan onderwijs in Nederland van 2,7 procent in 1950 tot 6,9 procent van het BBP in 1980, een voorlopige piek (CBS, 2024).

² Ibid..

³ Berekening op basis van cijfers van: Dienst Uitvoering Onderwijs (2024) Verantwoording uit XBRL: https://duo.nl/open_onderwijsdata/onderwijs-algemeen/financiele-overzichten/financiele-verantwoording-uit-xbrl.jsp

De uitbreiding van het aantal studenten en de groei van het onderzoek in de jaren zestig en zeventig leidden tot de bouw van nieuwe universiteitsgebouwen en campussen. De overheid financierde deze bouwprojecten, waardoor universiteiten zich konden concentreren op hun kerntaken: onderwijs en onderzoek. Het bezit was in handen van de Rijksgebouwendienst en de financiering was afgedekt door het financiële beheer van het ABP (Fernandez, 2011).

De periode tot 1970 werd ook gekenmerkt door een relatieve autonomie van universiteiten, zowel ten aanzien van de overheid als de eigen medewerkers en studenten. Dit laatste veranderde in 1970 dankzij de Wet op het Academisch Bestuur. Door de wet kregen studenten en medewerkers stemrecht bij academische besluiten. De wet zorgde ook voor een decentralisering van de besluitvorming waardoor faculteiten meer zeggenschap kregen over eigen beleid en strategie.

In de jaren tachtig bezuinigden de *no nonsense* kabinetten Lubbers, ook in het hoger onderwijs. Ondanks deze bezuinigingen bleef de overheid een belangrijke financier van de universiteiten en bleef de sector relatief beschermd tegen marktwerking. In deze periode nemen de overheidsuitgaven aan onderwijs af tot 4,6 procent van het BBP in 2000, om later te stijgen naar 5,1 procent in 2023 - het laatste jaar waar het CBS data over heeft (CBS, 2024).

De barbaren bij de poorten: de Paarse kabinetten

In de jaren negentig vond, geïnspireerd door neoliberale principes van marktwerking en decentralisatie een fundamentele verschuiving plaats in de Nederlandse universiteitspolitiek. De overheid streefde naar een efficiëntere en meer op de markt afgestemde organisatie van het hoger onderwijs. Een cruciaal moment in deze hervormingen was de beslissing in 1995 om het eigendom van het publieke vastgoed over te dragen aan de universiteiten (en andere semipublieke organisaties). Deze maatregel had een enorme impact op de balans van de universiteiten, die plotseling verantwoordelijk werden voor het beheer en de financiering van hun eigen vastgoed.

De overdracht van het vastgoed had verstrekende gevolgen. Universiteiten moesten nu zelf investeren in het onderhoud, de renovatie en de uitbreiding van hun gebouwen. Dit leidde tot een grotere afhankelijkheid van externe financiering, zoals leningen en private investeringen. De Wet Modernisering Universitaire Bestuursorganisatie (MUB) van 1997 versterkte de bedrijfsmatige sturing van de universiteiten, met een grotere rol voor professionele managers en een afname van de invloed van studenten en medewerkers.

De wet was een reactie op de roep om meer daadkracht en strategische planning op universitair niveau en centraliseerde de besluitvorming in een professioneel bestuur, bestaande uit voltijdse managers, met toezicht door een raad van professionele toezichthouders. Het imiteerde zo de *corporate governance* van beursgenoteerde bedrijven en paste naadloos in het bankbaar maken van universiteiten (Engelen, 2014).

De toenemende aandacht voor vastgoed en financiering leidde tot een verschuiving in de interne organisatie van de universiteiten. Er ontstond een grotere behoefte aan expertise op het gebied van vastgoedmanagement, financiën en accountancy. Het aantal managers en specialisten met een achtergrond in het bedrijfsleven nam toe, ten koste van academische staf (Engelen et al., 2014).

Er ontstond tevens een groeiende behoefte aan meetbare prestatie-indicatoren (KPI's) om de efficiëntie en de effectiviteit van de universiteiten te beoordelen (SEO, 2001). Dit leidde tot meer

bureaucratisering en een grotere nadruk op output-financiering, waarbij universiteitsbudgetten werden afgestemd op de behaalde resultaten.

De financiële crisis van 2008 had een aanzienlijke impact op de Nederlandse universiteiten. Onder de kabinetten Rutte werd opnieuw bezuinigd, waardoor de financiële druk op de universiteiten verder toenam. Minister Dijkgraaf in het laatste kabinet Rutte was een korte onderbreking van de financiële druk.

Bezuinigingen in het tijdperk van financialisering

De afgelopen twintig jaar hebben universiteiten het financieel goed gedaan, ondanks de financiële krapte. De balans, met de waardering van gebouwen en de schuld anderzijds zijn sinds de overdracht van de gebouwen sterk gegroeid. Zo was de waarde van de materiële activa van universiteiten in Nederland 5,9 miljard euro en de totale schuld 5,4 miljard³. De totale inkomsten van universiteiten nam toe van 4,2 miljard euro in 2004 tot 9,8 miljard in 2023. Maar de totale kosten namen nog meer toe: van 4,4 miljard euro in 2004 tot 10,1 miljard euro in 2023. Zolang alles snel blijft groeien, zijn er weinig financiële problemen, maar als het vertraagt of de omzet daalt dan moet plotseling snel bezuinigd worden (Consultancy.nl, 2025). De vraag is nu hoe dit bedrijfsmodel zal reageren op zowel een structurele afname van de financiering door de huidige bezuinigingen als de beperking van de mogelijkheden om het budget aan te vullen met buitenlandse studenten. Leidt dit tot verdere integratie van het bedrijfsleven bijvoorbeeld? Indien zo, dan zal dit de academische autonomie verder onder druk zetten, de bureaucratie vergroten en academische waarden ondergraven.

Universiteiten moeten staan voor de bredere principes die de academische vrijheid waarborgen en zich niet beperken tot het beschermen van hun economische waarde, zoals nu regelmatig gebeurt door woordvoerders van de CvB's. Het is daarom belangrijk dat de brede beweging in het hoger onderwijs tegen deze bezuinigingen aansluiting vindt bij cultuurorganisaties, publieke omroepen, ontwikkelingsorganisaties en het funderend onderwijs. De kracht van al deze zogenaamde 'zachte' sectoren die geraakt worden door bezuinigingen en gemakkelijk over het hoofd gezien kunnen worden door het rechterdeel van het electoraat, ligt in samenwerking.

Rodrigo Fernandez is onderzoeker bij SOMO, Stichting Onderzoek Multinationale Ondernemingen.

Literatuur

Algemene Rekenkamer (2016) *Database saldoverbeterende maatregelen*, Algemene Rekenkamer: <https://www.rekenkamer.nl/publicaties/publicaties/2016/10/03/database-saldoverbeterende-maatregelen-excel>

Brainport Eindhoven (2024) *ASML investeert €80 miljoen in samenwerking met TU/e*, Brainport Eindhoven: <https://brainporteindhoven.com/nl/nieuws/asml-investeert-eur80-miljoen-in-samenwerking-met-tu/e>

C-BERT (2023). International Campus Listing: <https://www.cberrt.org/intl-campus>

4 Berekening op basis van cijfers van: Dienst Uitvoering Onderwijs (2024) Verantwoording uit XBRL: <https://duo.nl/open Onderwijsdata/onderwijs-algemeen/financiele-overzichten/financiele-verantwoording-uit-xbrl.jsp>

- CBS (2022) *40 procent eerstejaars universiteit is internationale student*, Statline CBS:
<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/11/40-procent-eerstejaars-universiteit-is-internationale-student>
- CBS (2025) *Hoger onderwijs; internationale studenten, nationaliteit*, Statline CBS:
<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/85124NED/table?dl=C2CE1>
- CBS (2024) *Overheid; uitgaven aan onderwijs en studietoelagen vanaf 1900*, Statline CBS:
<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/80509ned/table?ts=175041142114>
- Consultancy.nl (2025) *Minder internationale studenten is miljoenenstrop voor universiteiten*, Consultancy.nl: <https://www.consultancy.nl/nieuws/58856/minder-internationale-studenten-is-miljoenenstrop-voor-universiteiten>
- Crezee B (2017) *Hoe de Erasmus Universiteit nauw verweven raakte met Shell*, Follow the Money:
<https://www.ftm.nl/artikelen/erasmus-universiteit-rsm-shell-onderzoek?share=zNueQF4QBsEdEyV18tUsWQGKaxQcHqKHhXodCtHX3D13T29U6JZDY3MYmQ%3D%3D>
- Davies W (2024) *How the Tories pushed universities to the brink of disaster*, The Guardian:
<https://www.theguardian.com/politics/ng-interactive/2024/jul/02/how-the-tories-pushed-universities-to-the-brink-of-disaster>
- Engelen E Fernandez R en Hendrikse R (2014) *How Finance Penetrates its Other: A Cautionary Tale on the Financialization of a Dutch University*. Antipode, 46: 1072-1091:
<https://doi.org/10.1111/anti.12086>
- Engelen E (2014) *Hoe universiteiten bankiertje gingen spelen*:
<https://decorrespondent.nl/670/hoe-universiteiten-bankiertje-gingen-spielen/8850a909-e633-ofa9-1a33-1b5da40a093c>
- Eurostat (2025) *EuroIndicators*, Eurostat:
<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-euro-indicators/w/2-22042025-bp>
- Fernandez R en Hendrikse R (2013) *Het Maagdenhuis als profit center*, De Groene Amsterdammer:
<https://www.groene.nl/artikel/het-maagdenhuis-als-profit-center>
- Fernandez R (2011) *Explaining the decline of the Amsterdam financial centre: globalizing finance and the rise of a hierarchical inter-city network*, Universiteit van Amsterdam:
<https://dare.uva.nl/search?identificer=4e18611f-c311-45c4-940b-48a6ec1f6521>
- Froud J Johal S Leaver A en Williams K (2006) *Financialization and Strategy: Narrative and Numbers*, Routledge.
- Harris M (2023) *Palo Alto: A History of California, Capitalism, and the World*, Riverrun.
- HOP (2025) *Dubbele petten schadelijk voor onafhankelijkheid: Helft fiscale hoogleraren heeft commerciële baan erbij*, DUB: <https://dub.uu.nl/nl/nieuws/helpt-fiscale-hoogleraren-heeft-commerciële-baan-erbij>
- Jongeneel C (2019) *Hoe Shell en Delft elkaar vonden*, Delft Integraal:
<https://www.tudelft.nl/delft-integraal/articles/hoe-shell-en-delft-elkaar-vonden>
- Ministerie van Financiën (2025) *Voorjaarsnota 2025*, Ministerie van Financiën:
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2025/04/18/voorjaarsnota-2025>
- Our World in Data (2025) *Share of students from abroad*, Our World in Data:
<https://ourworldindata.org/grapher/share-of-students-from-abroad?time=1998>

Rosenzvaig-Hernandez M (2022) *Unmaking the market*: exploring the Chilean challenges to de-privatise the educational system. *Globalisation, Societies and Education*, 22(5), 856–874:
<https://doi.org/10.1080/14767724.2022.2119123>

SEO (2001) *De toerekening van kosten voor onderwijs binnen de UvA*, SEO.

Universiteit Leiden (2024) *Leiden Bio Science Park fastest growing of the larger campuses in the Netherlands*, Universiteit Leiden: <https://www.universiteitleiden.nl/en/news/2024/12/leiden-bio-science-park-fastest-growing-of-the-larger-campuses-in-the-netherlands>

Universiteiten van Nederland (2024) *Grote zorgen wetenschapsorganisaties over OCW-begroting, Universiteiten van Nederland*:
<https://www.universiteitenvannederland.nl/actueel/nieuws/grote-zorgen-wetenschapsorganisaties-over-ocw-begroting>

Wetenschap onder vuur:

waarom extreemrechts universiteiten viseert

Léonie de Jonge

De bezuinigingen op het hoger onderwijs zijn niet los te zien van de opkomst van extreemrechts. Ook in andere landen probeert uiterst rechts het karakter van het hoger onderwijs naar zijn hand te zetten. Het onderkennen van deze samenhang heeft ook gevolgen voor de manier waarop we ons daartegen kunnen verzetten.

Bij haar aantreden kondigde het kabinet-Schoof ongekende bezuinigingen aan op onderwijs en onderzoek.⁴ En dat terwijl deze sector al jarenlang structureel ondergefinancierd is. De bezuinigingen gaan gepaard met de aangekondigde Wet Internationalisering in Balans, die de instroom van internationale studenten moet beperken en de Nederlandse taal en cultuur in het hoger onderwijs moet versterken. Vooruitlopend op deze ingrijpende beleidswijzigingen overwegen universiteitsbestuurders in onder meer Utrecht en Leiden om hele bachelorprogramma's te schrappen (Cuppen, 2024). Opvallend is dat met name de geesteswetenschappen worden getroffen.

Het is kortzichtig te denken dat deze ingreep met een volgend kabinet eenvoudig kan worden teruggedraaid; het herstel van verloren unieke expertise en competenties zou decennia duren (Nanninga, 2024). Evenzeer is het naïef te veronderstellen dat deze bezuinigingen en het sluiten van opleidingen zoals Islam en Arabisch of African Studies losstaan van uiterst rechts regeringsbeleid. De bezuinigingsagenda van het kabinet-Schoof, mede vormgegeven door de Partij voor de Vrijheid (PVV), past in een breder patroon van extreemrechtse aanvallen op universiteiten in binnen- en buitenland.

Universiteiten als aartsvijand

Uiterst rechtse partijen en bewegingen hebben een moeizame relatie met universiteiten. Volgens hen staan universiteiten symbool voor internationalisering, de zogenaamde 'linkse elite' en sociale vraagstukken rondom gender en diversiteit – allemaal thema's waar zij zich fel tegen verzetten. De PVV doet geen moeite om deze aversie te verbloemen. In juni 2024 beweerde PVV-Kamerlid en onderwijswoordvoerder Reinder Blaauw dat universiteiten 'te vaak op kansengelijkheid in plaats van op kwaliteit' zouden inzetten en dat 'de activistische wokecultuur' te lang dominant was in onderwijsinstellingen. In overeenstemming met haar nativistische visie stelt de PVV in haar verkiezingsprogramma van 2023 dat Nederlandse universiteiten primair bedoeld moeten zijn voor 'onze kinderen'. De partij pleit daarom voor een drastische beperking van de studiemigratie en wil dat bacheloropleidingen enkel nog in het Nederlands worden aangeboden.

Een vergelijkbaar discours vinden we bij andere uiterst rechtse partijen in Europa.

5 Deze bijdrage is een bewerkte versie van een eerder verschenen column. Zie: De Jonge (2025).

De Oostenrijkse FPÖ heeft het in haar verkiezingsprogramma over ‘geïdeologiseerde’ wetenschap, wat gepaard gaat met aanvallen op genderstudies en onderzoek naar migratie en racisme. Onlangs eiste de partij dat wetenschappelijke artikelen voortaan uitsluitend in het Duits gepubliceerd zouden worden. Bij het partijcongres van de AfD vorige maand kondigde bondskanselierkandidaat Alice Weidel aan dat een regering onder haar alle afdelingen Gender Studies in Duitsland zou sluiten: ‘We gooien al deze professoren eruit’. Eerder beweerde ze in een gesprek met Elon Musk dat studenten op scholen en universiteiten ‘niets zouden leren, alleen woke en linkse gender-dingen’.

Geen nieuw fenomeen

De vijandigheid van extreemrechts jegens kennisinstellingen is niet nieuw. In de afgelopen jaren zijn er meerdere pogingen ondernomen door extreemrechtse groeperingen en politici om academische instellingen te delegitimeren en te ondermijnen (De Jonge et al., 2021). De suggestie dat universiteiten bolwerken zijn van ‘linkse indoctrinatie’ circuleert al langer – ook binnen de Nederlandse politiek. Zo richtte Forum voor Democratie (FvD) in 2019 een meldpunt op waar scholieren en studenten vermeende politieke vooringenomenheid van docenten konden rapporteren. FvD stond hierin niet alleen: in een vroege versie van haar verkiezingsprogramma voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 pleitte ook de BoerBurgerBeweging (BBB) voor een verbod op het uitdragen van persoonlijke ideologieën door leraren. Daarnaast stelde de partij voor een meldpunt in te stellen waar leerlingen en ouders dergelijke gevallen kunnen melden.

In sommige landen is de academische vrijheid structureel ingeperkt door overheidsingrijpen. In Hongarije werd de prestigieuze Central European University, opgericht ter bevordering van democratie en open samenleving, uit Boedapest verdreven. Genderstudies zijn er inmiddels wettelijk verboden. Ook in Frankrijk en Denemarken ligt onderzoek naar thema's als migratie, dekolonisatie en gender onder vuur. Uiterst rechtse politici bestempelen dit type onderzoek regelmatig als ‘activistisch’ of ‘pseudowetenschappelijk’. In het Verenigd Koninkrijk voerde de regering-Johnson wetgeving in tegen de vermeende ‘cancelcultuur’ op universiteiten. Tegelijkertijd diende de Britse regering, mede in reactie op protestbewegingen als Black Lives Matter en Extinction Rebellion, een wetsvoorstel in dat het demonstratierecht aanzienlijk inperkt. In werkelijkheid lijkt dit beleid vooral bedoeld om de grenzen te herdefiniëren van wie wél en wie géén kritiek mag uiten op de macht.

Van de marges naar de macht

Extreemrechts is steeds nadrukkelijker aanwezig op straat en in de media, en kan daarmee invloed uitoefenen op het onderwijsdebat en de onderwijspraktijk. Dankzij electorale winst is de beweging ook sterker vertegenwoordigd in de institutionele politiek, waaronder besturen en commissies die het onderwijsbeleid vormgeven. Het meest sprekende voorbeeld is wellicht Donald Trump, die in zijn tweede ambtstermijn als president een frontale aanval op Amerikaanse universiteiten inzette. Zijn beleid richtte zich onder meer op het schrappen van financiële steun en het verbieden van buitenlandse studenten aan topuniversiteiten. Hoewel federale rechters sommige maatregelen (tijdelijk) blokkeerden, veroorzaakten ze grote onrust binnen de academische wereld.

Waarom viseert extreemrechts de universiteit?

Wat verklaart deze systematische vijandigheid? Waarom is de universiteit een doorn in het oog van extreemrechts? Onderwijskundige Anja Giudici (2020) onderzocht de historische relatie tussen extreemrechts en onderwijs. Op basis van archiefonderzoek laat zij zien dat extreemrechtse organisaties in de naoorlogse periode geobsedeerd raakten door onderwijs. Ze onderzocht programma's van extreemrechtse organisaties in Frankrijk, (West-)Duitsland en Italië, en ontdekte dat zij 'misleidend onderwijsbeleid' beschouwden als de hoofdoorzaak van alle maatschappelijke en politieke problemen.

De periode na 1945 kende een fundamentele transformatie van de Europese onderwijssystemen. Deze hervormingen waren gebaseerd op een brede consensus onder de traditionele politieke partijen over de principes die het onderwijsbeleid zouden moeten ondersteunen, namelijk economische groei en sociale rechtvaardigheid. Er kwam ook meer aandacht voor cultureel pluralisme en de bescherming van de rechten van gemarginaliseerde groepen. De ideologie van extreemrechts staat haaks op deze principes: zij beschouwt sociale ongelijkheid in de maatschappij als natuurlijk en wenselijk.

De ideologische kernelementen van uiterst rechts vandaag de dag zijn nativisme, autoritarisme en populisme. Nativisme stelt dat 'niet-inheemse' personen en ideeën een bedreiging vormen voor de homogene natiestaat. Autoritarisme is het geloof in een strikt hiërarchisch geordende samenleving. Bij populisme staat anti-elitisme en volksverheerlijking centraal. Vanuit deze definitie is het niet verrassend waarom universiteiten als aartsvijanden worden gezien door deze beweging. Bovendien moeten scholen en universiteiten kritische burgers opleiden – een vereiste voor een democratische samenleving. Zoals Ingrid Robeyns, hoogleraar Ethiek van de Instituten aan de Universiteit Utrecht, het eerder dit jaar scherp verwoorde in NRC: 'Democratisch verkozen politici met autoritaire aspiraties proberen publieke instituties te ondermijnen, omdat die cruciaal zijn voor waarheidsvinding en de bescherming van liberale grondrechten' (Robeyns, 2024).

Dat de kaalslag op de Nederlandse universiteiten als verlengstuk van extreemrechtse ideologie kan worden gezien, mag duidelijk zijn. Daarnaast zijn de plannen ook economisch onverantwoord. Investeren in onderwijs en onderzoek betekent investeren in kennis en de toekomst – een investering die zich ruimschoots terugverdient. Het is ironie van de bovenste plank dat juist de term innovatie maar liefst 85 keer voorkomt in het regeerprogramma van het huidige kabinet. De bezuinigingen op het hoger onderwijs en de wetenschap raken de kern van onze samenleving. Ze vereisen dan ook een krachtige en breed gedragen maatschappelijke reactie.

Niet panikeren, maar organiseren

Dat vraagt om een scherpere analyse van wat er werkelijk op het spel staat. Allereerst is het belangrijk te erkennen dat de aanvallen op wetenschap en hoger onderwijs, in Nederland en daarbuiten, geen losse incidenten zijn. Het gaat niet alleen om economische afwegingen of pragmatische beleidskeuzes, maar om ideologische strijd: een bewuste poging om de positie van de universiteit in de samenleving te ondermijnen. De systematische inbreuk op academische vrijheid raakt aan de kern van de democratie. Universiteiten spelen een essentiële rol in een democratische samenleving – als kweekvijvers van kritisch denken en vrijplaatsen voor

discussie en debat. Wie hecht aan de democratie, moet daarom actief opkomen voor academische vrijheid – niet alleen reactief, maar principieel. Dat betekent ook dat verzet méér moet zijn dan alleen beleidskritiek.

Ten tweede, is het cruciaal om niet te anticiperen op repressie voordat die daadwerkelijk plaatsvindt. Historicus Timothy Snyder (2017) noemt dit *anticipatory obedience* – een reflex waarbij personen of instellingen uit eigen beweging hun houding aanpassen om aan te sluiten bij het verwachte beleid van machthebbers. Zowel in Nederland als in de VS zagen we dat instellingen uit angst al reorganiseerden, bijvoorbeeld door termen te schrappen of opleidingen op te doeken nog vóór het beleid officieel werd ingevoerd.

Tot slot is het belangrijk om te organiseren, te mobiliseren en solidariteit te tonen. Extreemrechts probeert universiteiten, opleidingen, medewerkers en studenten tegen elkaar uit te spelen. Het risico bestaat dat instellingen in een overlevingsmodus schieten om de eigen universiteit, opleiding of afdeling te redden. Om deze verdeel-en-heersstrategie te doorbreken, moeten instellingen gezamenlijk optreden. Vakbonden spelen hierin een essentiële rol: zij zijn bij uitstek geschikt om individuele grieven om te zetten in collectieve strijd. Daarbij moeten allianties worden gesmeed met andere groepen die geraakt worden door extreemrechts beleid – migranten, mensen van kleur, de lhbtqi+-gemeenschap en andere minderheden. Sterk verzet vereist brede coalities. Kortom: niet panikerende, maar organiserende.

Léonie de Jonge is hoogleraar rechtsextremismeonderzoek aan de Universiteit van Tübingen in Duitsland.

Literatuur

- Cuppen H (2024) *Zware kritiek op 'kaalslag' Utrechtse geesteswetenschappen*, Hoger Onderwijs Persbureau: <https://www.utoday.nl/news/74804/zware-kritiek-op-kaalslag-utrechtse-geesteswetenschappen>
- De Jonge L Segers IB en Thorleifsson C (2021) *From grassroots to government: far-right threats to academic freedom*, C-Rex RightNow!: <https://www.sv.uio.no/c-rex/english/news-and-events/right-now/2021/from-grassroots-to-government-far-right-threats-to.html>
- De Jonge L (2025) *Wetenschap onder vuur*, De Groene Amsterdammer: <https://www.groene.nl/artikel/wetenschap-onder-vuur>
- Giudici A (2020) *Seeds of authoritarian opposition: Far-right education politics in post-war Europe*, European Educational Research Journal, 20(2): 121–142.
- Nanninga P (2024) *Expertise over het Midden-Oosten wegbezuinigen is slecht voor de samenleving*, NRC: <https://www.nrc.nl/nieuws/2024/11/01/expertise-over-het-midden-oosten-wegbezuinigen-is-slecht-voor-de-samenleving-a4871526>
- Robeyns I (2024) *Hoe zwakker de universiteit, hoe gemakkelijker het kabinet autoritair beleid kan doorvoeren*, NRC: <https://www.nrc.nl/nieuws/2024/11/08/hoe-zwakker-de-universiteit-hoe-gemakkelijker-het-kabinet-autoritair-beleid-kan-doorvoeren-a4872384>
- Snyder T (2017) *On Tyranny: Twenty Lessons from the Twentieth Century*, Tim Duggan Books.

AOB perspectief:

acties in het hoger onderwijs - een traject van lange adem

Douwe Dirk van der Zweep

De Algemene Onderwijsbond (AOB) pleit al jaren samen met WOinActie en de FNV voor meer investeringen in het hoger onderwijs en voor een ander financieringsmodel. In samenwerking met verschillende (lokale) actiegroepen is sinds september 2024 een brede coalitie gesmeed en actievoerd om de bezuinigingen op hoger onderwijs ongedaan te maken.

Het verzet tegen de huidige bezuinigingen in het hoger onderwijs door het kabinet Schoof is onderdeel van een langer traject. Als AOB zijn wij sinds 2020 actief in het wetenschappelijk onderwijs, toen de vakbond voor de wetenschap (VAWO) zich bij ons aansloot. De VAWO maakte zich al langer hard voor meer investeringen in het hoger onderwijs, een ander financieringsmodel, minder werkdruk, meer vaste banen en democratisering van de onderwijsinstellingen. Die lijn is voortgezet door de AOB. We zijn ook goed verbonden met de netwerken in het hoger onderwijs. Verschillende kartrekkers van de AOB zijn niet alleen actief bij ons, maar ook bij WOinActie.

De afgelopen jaren voerden we verschillende gezamenlijke acties met een *Tour of academics* en doken we samen met de voorzitter van de Vereniging van Universiteiten (toen nog VSNU) de Hofvijver in voor extra investeringen in de wetenschap.¹ Het vorige kabinet onder leiding van Rutte gaf hier gehoor aan; er kwam een miljard euro extra beschikbaar en daarmee meer ruimte voor ongebonden onderzoek.

Het kabinet Schoof zette echter een streep door de gemaakte afspraken en bezuinigde hard. Toen we de nieuwe bezuinigingsplannen hoorden, was het voor ons duidelijk dat we opnieuw in actie moesten komen. We organiseerden in september 2024 een alternatieve opening van het academisch jaar op het Domplein in Utrecht. We hebben toen andere organisaties (LSVb, ISO, FNV, PNN, ffov, o.7) bewust uitgenodigd om zich uit te spreken. Een hoge opkomst was niet het voornaamste doel, die was met een paar honderd mensen ook beperkt, het smeden van een actiecoalitie wel.

Valse start en Malieveld

Tijdens de voorbereidingen van de alternatieve opening besloten we ook toe te werken naar een grote en meeslepende actie in oktober. We kozen voor Utrecht omdat de stad centraal gelegen is en een grote universiteit en hogeschool heeft, maar ook omdat het Domplein en de smalle straten eromheen een mooi beeld geven, ook bij een beperktere opkomst.

Onze actie werd last-minute door ons afgelast. De driehoek in Utrecht, dat zijn de burgemeester, hoofd van de politie en de officier van justitie, gaf aan dat als wij de demonstratie zouden doorzetten, zij het zouden verbieden omdat er sprake was van een

⁶ <https://www.aob.nl/actueel/artikelen/alarmdag-universiteiten-een-nat-pak-voor-11-miljard>

concrete geweldsdreiging. De facto werd de actie verboden. De AOb en de FNV voerden als praktische organisatoren van de demonstratie het gesprek met de driehoek. Achteraf gezien hadden we dit gesprek beter samen met de andere organisaties gevoerd. Dat WOinActie ons toen toch gesteund heeft, heeft de boel bij elkaar gehouden.

De afgelasting bracht ons in een lastige positie. Ons werd naïviteit verweten en onvoldoende solidariteit naar collega's die tegelijkertijd wilden demonstreren tegen het geweld in Gaza. Dat de driehoek in Utrecht uiteindelijk wel een actie faciliteerde op diezelfde dag gaf voeding aan het idee dat we uit politieke motieven de boel zouden hebben afgeblazen.

Terugkijkend heeft de ophef die hierover ontstond ons waarschijnlijk geholpen in de opbouw van de landelijke actie op 25 november 2024 op het Malieveld. Uiteindelijk demonstreerden toen meer dan 20.000 medewerkers en studenten. Voor het hoger onderwijs is dat uniek. In Den Haag hadden we overigens een advocaat paraat staan om een eventueel verbod onmiddellijk juridisch te laten toetsen. Als de veiligheid daar niet gegarandeerd kon worden, dan zouden we te zwaar in ons demonstratierecht worden beperkt. Ik ben blij te kunnen zeggen dat demonstraties bij ons nog nooit uit de hand zijn gelopen.

Normaal bouw je op van licht naar zwaar. Doordat de demonstratie in Utrecht afgeblazen werd, is de actie gelijk naar heel groot gegaan met 20.000 mensen op het Malieveld. Dat legde de vraag op tafel: hoe verder?

Estafettetakingen

De ervaringen van POinActie in 2017 en 2018 in het funderend onderwijs zijn belangrijk geweest voor onze keuze voor estafettetakingen in het hoger onderwijs. Het voordeel van een estafettetaking is dat je een thema lang op de agenda kan houden en dat nieuwe mensen zich lokaal kunnen aansluiten.

Na het Malieveld was de helft van de bezuinigingen al van tafel: het deel dat de studenten trof, de langstudeerboete. Het was dus maar de vraag of we met de estafettetakingen het succes van het Malieveld konden overtreffen. Je bent nu eenmaal zo sterk als je laatste actie. De gedachte achter de estafettetaking was ook praktisch: het sluit aan bij de marathongedachte van de campagne, waarbij je moet zorgen dat op belangrijke politieke beslissingsmomenten - zoals een voorjaarsnota of Prinsjesdag, ons punt nog steeds op de agenda staat.

Onze insteek was in eerste instantie om de estafettetaking over een lange periode uit te spreiden: door bijvoorbeeld eens in de drie weken of eens per maand één universiteitsstad in actie te laten komen kun je het lang volhouden. Het was lokale strijdvaardigheid bij leden en actiegroepen die ervoor heeft gezorgd dat de estafettetakingen uiteindelijk dichter op elkaar plaatsvonden. Terugblikkend op deze tijd zie ik dat hierdoor de sneeuwbal sneller is gaan rollen en we zo juist meer mensen op de been hebben gekregen.

10 juni; afgelast

Na de succesvolle estafettetakingen wilden we doorpakken door op 10 juni een landelijke actiedag te organiseren. Dit was net vóór de behandeling van de Voorjaarsnota waarin de extra bezuinigingen waren opgenomen. We hoopten zo het feit dat de coalitie geen meerderheid heeft in de Eerste Kamer opnieuw te kunnen benutten.

Voor 10 juni hadden we een geweldig programma klaar staan op het Malieveld, met sprekers uit het onderwijs, maar ook sprekers die het bredere perspectief (over het rechtspopulistische beleid) zouden toelichten, én hoe we gezamenlijk konden verder bouwen aan een coalitie. Een eerste tegenvaller was dat er minder aandacht van de media was dan we hadden verwacht. De estafettetakingen hadden vrij veel aandacht gekregen in de regionale media, maar landelijk bleef dit uit.

De tweede tegenvaller was de aankondiging van een regionale treinstaking; station Den Haag zou onbereikbaar worden. De spoorvakbonden wilden hun planning niet wijzigen en daardoor werden wij gedwongen om in allerijl onze actie te verplaatsen naar Amsterdam en ons programma in te dikken. Voor de universiteitssteden die onder de treinstaking vielen werd busvervoer geregeld. En toen viel het kabinet. We pasten opnieuw ons programma aan; we waren immers opeens in verkiezingstijd beland.

De derde tegenvaller was dat op zondag 8 juni, twee dagen voor onze landelijke actiedag, de spoorvakbond VVMC aankondigde de staking uit te breiden naar de hele Randstad. De NS besloot vervolgens in het hele land het treinverkeer te schrappen. Er kon toen definitief een streep door onze actiedag in Amsterdam.

Het vervolg: verbreding?

In ons samenwerkingsverband hadden en hebben we een terugkerend gesprek over verbreding van de campagne tegen de bezuinigingen in het hoger onderwijs, zowel naar andere (onderwijs) sectoren als thematisch. We kunnen verbreden door andere onderwijssectoren en de hele publieke sector erbij te trekken. En thematisch kunnen we verbreden door onze strijd tegen de bezuinigingen te koppelen aan de strijd die we samen voeren tegen het extremistische kabinet. Dan komt ook de actie tegen het geweld in Gaza in beeld.

Mensen die politiek bewust zijn, zijn dat natuurlijk nooit op maar één onderwerp. Het is een feit dat veel mensen die bij ons in de acties actief zijn, zich ook inzetten om een eind te maken aan het geweld in Gaza. Door krachten te bundelen kun je meer massa bouwen is de gedachte. Vaak wordt de wens tot verbreding dan ook ingebracht vanuit de gedachte dat zo lang dit kabinet er zit er geen wezenlijk andere plannen mogelijk zijn. En daar is veel voor te zeggen. Bovendien deelden steeds meer mensen het gevoel dat het geen normaal kabinet was waar we het tegen opnamen. De staatsgreep in slow motion die nu plaatsvindt aan de overkant van de oceaan, kleurt de manier waarop in het hoger onderwijs werd gekeken naar het kabinet Schoof. Zij zien dat de plannen ten diepste ideologisch gemotiveerd zijn. Eigenlijk volgens het spoorboekje van Orban, of van Trump. Dat beeld werd steeds pregnanter. Ik denk dat zij daarin gelijk hadden. We moeten onze schroom laten varen om onze leden te waarschuwen voor de gevaren van uiterst rechts voor onze rechtstaat en democratie.

Er kleven tegelijkertijd ook risico's aan verbreding van onze acties naar andere sectoren en thema's. Verbreding geeft de politiek de mogelijkheid tot *cherry picking*. Bovendien denkt niet iedereen over alle thema's hetzelfde, gelukkig niet. Leden kunnen door verbreding het gevoel krijgen dat je 'hun stem' ten onrechte voor een ander thema gebruikt. Daarmee verlies je onnodig steun. Als je de focus op het hoofdthema houdt, bied je meer mensen de kans aan te sluiten en creëer je mogelijk meer massa dan met verbreding.

Acties kunnen natuurlijk ook prima naast elkaar bestaan. Het narratief kunnen we ook op die

manier versterken; het hoeft niet op hetzelfde moment en op hetzelfde veld. Daarvoor is het wel nodig dat collega's in die sectoren ook zeggen: wij gaan de straat op. De actie door mediawerkers bij het Mediapark is in die zin bemoedigend. Uiteindelijk is het ook aan de collega's in de andere sectoren of ze in actie komen en of ze krachten willen bundelen.

Voor de korte termijn, nu het kabinet gevallen is, denk ik dat focus op de bezuinigingen in het hoger onderwijs belangrijk is om het thema overleefd te houden. Dat de acties tegen de loonkloof na jaren actievoeren zijn geslaagd, heeft in mijn ogen met die scherpe focus te maken.

Het vervolg: werkgevers?

Wij hebben er baat bij dat onze demonstraties breed gesteund worden. Bijvoorbeeld door de Vereniging van Universiteiten. Een breed front van werkgevers en werknemers die samen tegen de politiek zeggen dat onderwijs en wetenschap een investering is en geen kostenpost. Dat vergt alleen wel dat je elkaar ook op andere momenten weet te vinden. Een paar voorbeelden van spanning die echte samenwerking moeilijk maken.

Universiteiten lopen vooruit op de bezuinigingen waar wij ons tegen verzetten. Ze lopen ook vooruit op wetgeving waar we kritisch tegenover staan, zoals de invoering van de Wet Internationalisering in Balans, waar middels 'zelfregie' hele pijnlijke maatregelen worden genomen. Een echt gesprek met de academische gemeenschap daarover ontbreekt. Datzelfde geldt voor het bekostigingsmodel *an sich*. Wij zijn voorstander van democratisering van de universiteit en een ander bekostigingsmodel, maar komen daar nog niet tot wezenlijke stappen met de werkgevers in de sector. Terwijl er alle reden is om samen grote stappen te zetten, ook financiële. In plaats van die stappen, lijkt het alsof de tegenstellingen tussen de CvB's en werkenden en studenten zich juist verdiepen nu dat universiteiten en hogescholen via een demonstratieprotocol en aanpassing van huisregels protesten aan banden proberen te leggen.

Deze lijst is eenvoudig langer te maken. Ik heb alle vraagstukken die samenhangen met de cao bijvoorbeeld nog niet benoemd. Kortom, kansen te over om deze samenwerking te laten mislukken. Mijn houding is echter om deze tegenstellingen toch te proberen te overbruggen om uiteindelijk meer voor elkaar te krijgen. Dat vergt wel dat er op meerdere onderwerpen echte gesprekken op gang moeten komen. Als we het alleen eens kunnen worden over de noodzaak van extra geld, maar niet over de rest kunnen spreken, dan zal de gezamenlijke basis uiteindelijk te dun blijven.

Douwe Dirk van der Zweep is dagelijks bestuurder van de Algemene Onderwijsbond (AOB) en bestuurslid van stichting De Burcht waar het wetenschappelijk bureau voor de vakbeweging onder valt.

Stop de Sloop!

Een verslag vanuit het perspectief van de FNV

Sander Nelissen

De FNV is naast de AOb de belangrijkste vakbond in het hoger onderwijs. De bond met vakbondsleden op alle instellingen in het hoger onderwijs speelde een centrale rol in de landelijke coalitie tegen de bezuinigingen.

De aanloop naar de landelijke demonstratie tegen de bezuinigingen op 14 november 2024 in Utrecht was chaotisch. In een betrekkelijk korte tijd moesten de neuzen dezelfde kant op. Naast de boodschap, de inhoud van de dag en de plek was er veel werk aan de winkel om de collega's in het hoger onderwijs en onderzoek te activeren om naar het Domplein te komen. De FNV heeft samen met alle andere partners werkelijk alle zeilen bijgezet om van de mobilisatie een succes te maken.

Aan de vooravond van de demonstratie werd er roet in het eten gegooid. Tijdens een overleg tussen de AOb, de FNV en de burgemeester van Utrecht deelde de burgemeester mee dat ze informatie had dat er demonstranten zouden gaan deelnemen die geweld niet zouden schuwen. Wij kregen de boodschap dat als wij de demonstratie niet zouden afgelasten de politie dit zou doen. We hebben de demonstratie toen inderdaad afgelast. Onze overwegingen toen waren dat het een vreemd signaal zou zijn als we de demonstratie tegen het advies van de politie in zouden hebben laten doorgaan en ook dat we onze leden niet wilden blootstellen aan mogelijk geweld. De andere leden van de coalitie lazen deze beslissing in de media, omdat de burgemeester onmiddellijk een persbericht verstuurde met het besluit. Dit viel uiteraard zeer slecht bij de coalitie.

Naast irritatie over de manier waarop de andere organisaties gehoord hadden over de afgelasting was er ook onvrede over het besluit zelf: waarom hadden we ons laten stoppen? We hadden het de politie moeten laten verbieden, was een breed gedeelde mening. De boosheid over de bezuinigingen leek zich nu gedeeltelijk tegen ons te richten. En al snel circuleerden er verhalen dat de bonden bang zouden zijn voor pro-Palestijnse demonstranten. We herkenden ons hier helemaal niet in aangezien we vanuit het team FNV Onderwijs en Onderzoek juist al meer dan een half jaar bezig waren met het op poten zetten van een actietraject om het CvB van de UvA te dwingen de banden met Israëliische instituten te verbreken.

In de ochtend van 14 november bleek dat er toch gedemonstreerd kon worden (FNV, 2024). Kortom, we waren te naïef geweest en leerden twee lessen: we hadden de beslissing om de demonstratie af te gelasten bij de politie moeten neerleggen en moesten voortaan álles bespreken met de coalitie.

25 november: historische manifestatie

De mislukte mobilisatie half november zorgde ervoor dat we met nog meer motivatie door gingen met ons organiseren tegen de bezuinigingen. Al snel werd 25 november 2024 als nieuwe datum geprikt voor een landelijke manifestatie. De nieuwe actiedag twee weken later zorgde ervoor dat we

net meer mobilisatietijd hadden én het gaf uiting aan een breed gedragen gevoel dat we ons niet de mond lieten snoeren. Ondanks dat de NS de slechtste dag van het jaar draaide, verzamelden zich maar liefst 25.000 mensen die dag op het Malieveld. Het was gewoonweg fantastisch.

Estafettetaking: voor het eerst in HO

In december werd de kabinetsbegroting met steun van CDA, CU, SGP en JA21 alsnog goedgekeurd. Het broeide in de sector en er kwamen signalen dat de achterban wilde staken. Daarom werd door FNV Onderwijs en Onderzoek op 13 januari een driekwartvergadering georganiseerd. Een driekwartvergadering is een bijeenkomst van vakbondsleden waar gestemd wordt over een voorstel om te gaan staken; bij steun van driekwart van de aanwezige leden voor een staking gaat deze door. Op deze vergadering werd unaniem voor de staking gestemd.

De opkomst was relatief laag, al waren wel alle universiteiten vertegenwoordigd. Van oudsher zijn driekwartbijeenkomsten alleen fysiek om zo een goed beeld te hebben van de noodzakelijke steun voor een staking. Dankzij de staking in december op de UvA voor het verbreken van de banden met Israëlische instellingen hadden we geleerd dat mensen op universiteiten door het vele thuiswerken en de zeer hoge werkdruk in beperkte mate in staat zijn om fysieke actiebijeenkomsten bij te wonen. We waren dus blij met de unanieme steun voor de staking ondanks de lage opkomst. En we realiseerden ons ook dat in een sector als deze we ofwel rekening moeten houden met een lagere opkomst dan we eigenlijk willen om goed aan te kunnen voelen wat de stemming is dan wel moeten overgaan tot hybride driekwartbijeenkomsten.

Het was een spannende tijd. Als grootste bond braken we een lans voor een staking. Bij de bespreking in de coalitie stemden alle partners ook vóór een staking. Op sommige universiteiten, zoals bij de UvA, de Universiteit Leiden en het Radboud was er al een actief netwerk van vakbondsleden en actiebereide medewerkers. Op sommige andere universiteiten borrelde het nog minder. Niet verwonderlijk, aangezien binnen de academische wereld stakingen niet normaal zijn. We kozen daarom niet voor een landelijke staking, maar voor een estafettetaking. Hierdoor konden we meer aandacht en tijd geven aan de mobilisatie per universiteit en konden succesvolle stakingen van de koplopers de anderen inspireren.

Tijdens dit actietraject hadden werkgevers en werknemers hetzelfde doel, namelijk de bezuinigingen van tafel krijgen. De koepelorganisatie van de universiteiten, de UNL, stond achter de acties. Maar niet alle Colleges van Bestuur werkten direct mee. Sommige CvB's maakten hun steun pas op het laatste moment kenbaar aan hun medewerkers. Of ze communiceerden aan de medewerkers dat ze alleen konden staken als ze niets belangrijks te doen hadden.

Dat is niet helemaal hoe staken werkt. En tegelijkertijd is het ook zo dat staken ingewikkeld is in deze sector. Enerzijds omdat docenten een groot verantwoordelijkheidsgevoel hebben voor hun studenten, maar ook omdat het voor bijvoorbeeld onderzoekers lastig is om écht te staken aangezien ze hun werk niet kunnen overdragen en een staking vooral betekent dat het werk blijft liggen. We merken daarnaast ook dat staken vooral werd geassocieerd met sectoren zoals de industrie en het OV, en niet gezien werd als een actiemiddel dat gebruikt kan worden binnen het hoger onderwijs en onderzoek om veranderingen te realiseren. We hebben in deze periode daarom met veel met de Colleges van Bestuur en met onze achterban gepraat over wat het stakingsrecht betekent en waarom het belangrijk is.

De estafettetaking werd een fenomenaal succes. In totaal deden meer dan 32.000 mensen mee.

10 juni - geannuleerde staking

Door de succesvolle demonstratie op 25 november én de succesvolle estafettestaking in maart hebben we voor elkaar gekregen dat bepaalde bezuinigingen en plannen zijn teruggedraaid waaronder de langstudeerbeoete, de bezuiniging van veertig miljoen op startersbeurzen en van honderd miljoen euro op het wetenschapsfonds. Maar het leeuwendeel van de bezuinigingen stond nog steeds. Daarom besloot de coalitie om op 10 juni een landelijke stakingsdag te organiseren met een manifestatie in Den Haag.

Op 30 mei kondigden vakbondsleden een NS-staking aan op dezelfde dag voor de regio Den Haag. Dit terwijl we met FNV Spoor in een zeer vroeg stadium overleg hadden gehad over onze staking. We weken uit naar de Dam in Amsterdam en organiseerden als de wiedeweerga bussen voor de demonstranten uit de regio Zuid-Holland. Op 3 juni viel vervolgens het kabinet. Dit bood opeens meer ruimte om de voorjaarsnota te beïnvloeden met onze staking. Maar op 8 juni maakten de vakbonden VVMC en FNV Spoor bekend dat er zou worden gestaakt in de hele Randstad. Dit was een enorme tegenslag die voortkwam uit het feit dat de FNV niet de enige bond op het spoor is en omdat de bestuurlijke situatie bij de FNV onduidelijk was.

Wij wilden ondanks de treinstaking doorgaan met onze staking, maar met een kleinere groep. De AOB en enkele andere partners verplaatsten de staking liever naar het najaar. Daarom besloten we als coalitie om de manifestatie op de Dam te annuleren. We schreven: “Staken doet pijn, dat hoort erbij. Dit keer bij ons. Wij staan natuurlijk pal achter het stakingsrecht en willen onze solidariteit uitspreken naar de treinstakers.” Lokaal waren er nog wel mooie initiatieven. Vanuit de coalitie en de achterban was er meer begrip voor de tegenslagen dan bij de annulering in november. Het is duidelijk dat er meer onderling vertrouwen is ontstaan.

Samenwerking coalitie

De samenwerking tussen bonden en actiegroepen is belangrijk voor ons en voor het hoger onderwijs. Natuurlijk schuurt het ook tijd en wijlen. De FNV is een grote organisatie met een min of meer geïnstitutionaliseerd karakter. De actiegroepen bestaan uit netwerken met een meer spontaan en flexibel karakter. Als vakbond kennen we een hiërarchische structuur, voortkomend uit onze formele bevoegdheden en juridische status, waarmee we zorgvuldig willen omgaan. Dit vraagt om interne afstemming en zorgt er ook voor dat we, vanwege ons democratische karakter, soms compromissen sluiten. Dit maakt ons trager en soms milder dan actiegroepen. De FNV is ook een officiële gesprekspartner in allerlei gremia die afspraken kan maken die juridisch bindend zijn. De actiegroepen daarentegen opereren meer horizontaal en zijn flexibeler en kunnen makkelijker een ‘extremer’ standpunt innemen.

In het begin van de actieperiode moesten wij als grootste vakbond, en dus trekker van de logistieke operatie, wennen aan het afstemmen met zoveel partijen. We merkten dat ook sommige actiegroepen moesten wennen aan de positie en status van een vakbond. Zij waren zich niet altijd bewust van de verantwoordelijkheden en de wijze waarop wij standpunten bepalen. Dit leidde een aantal keer tot verrassingen, zoals op het podium tijdens de staking in Leiden waar een WoinActie-lid een landelijke stakingsdag aankondigde. Hier waren wij en anderen in de coalitie nog niet van op de hoogte. Deze dynamiek vond een aantal keer plaats met de grootste actiegroep WOinActie, een effectief netwerk zonder formeel leiderschap. Dit zorgde voor

verbazing bij ons, maar niet tot problemen. We kunnen concluderen dat we elkaar veel te bieden hebben als we elkaars rollen respecteren.

Samenwerking met AOb

De AOb is als zusterorganisatie ook lid van de FNV. Sinds de mislukte fusie tussen FNV Onderwijs & Onderzoek en de AOb, waardoor de VAWO is opgegaan in de AOb, heeft de AOb ook leden binnen het wetenschappelijk onderwijs. Sindsdien is de AOb ook actief binnen de universiteiten, zowel qua zichtbaarheid als aan de tafels. Praktisch gezien betekent dit onder andere dat wij nu bij het Lokaal Overleg, een overlegorgaan op de universiteit tussen de vakbonden en de werkgever, twee AOb-collega's hebben zitten die zich ook inzetten voor een betere toekomst van de academische wereld. Naast dit soort vormen van constructieve samenwerking is er ook sprake van onderlinge concurrentie. De AOb probeert net als de FNV groter te worden om meer invloed te kunnen uitoefenen ten gunste van werknemers.

In een sector waar we gezamenlijk een organisatiegraad van ongeveer vijftien procent hebben, is er nog veel te winnen. Een beetje competitie kan daarom geen kwaad en zorgt ervoor dat we allebei een tandje bijzetten. We kunnen zonder meer stellen dat we blij zijn met de samenwerking en trots hoe we als vakbonden van dezelfde familie deze campagne mede hebben gedragen.

Mobilisatie

De unanieme steun van onze leden op de driekwartvergadering in januari voor een staking was heel belangrijk, maar zorgen dat de rest van de achterban erin geloofd vergt veel praten en overtuigen. Het samenwerkingsverband, stuk voor stuk vertegenwoordigers van een netwerk met gepassioneerde activistisch ingestelde collega's, speelde een cruciale rol in de mobilisatie voor de estafettestaking. Daarnaast waren de studenten heel belangrijk voor het succes van de mobilisatie. Zij hebben de activistische vlam in 2024 aangestoken met de pro-Palestina protesten en hun vuur bleek aanstekelijk voor de oudere generaties. Wat ook meespeelde, is dat door de steun van de studenten veel medewerkers, die zich verantwoordelijk voelen voor het onderwijs, zich vrijer voelden om op te komen voor hun eigen belang. Het was mooi om te merken dat studenten ook na het intrekken van de langstudeerboete onverminderd actief bleven.

Bij de mobilisatie speelde WOinActie ook een grote rol. Dit netwerk, opgericht in 2017 om onder andere de bezuinigingen terug te dringen en de werkdruk te verlagen, kan rekenen op enorme sympathie en steun, en dat merkten we nu ook weer. Ook het door WOinActie van de studentenbeweging uit 2014 geadopteerde rode vierkantje speelde weer een belangrijke rol als symbool van solidariteit en verzet (FNV universiteiten, 2024).

Als FNV hebben we een relatief grote achterban. Ons netwerk is zowel informeel als formeel. Zo hebben we kaderleden die zitting hebben in een ondernemingsraad, de universiteitsraad of het Lokaal Overleg. Binnen deze organen zijn de discussiepartners veelal collega's op leidinggevende posities, waardoor bijvoorbeeld een vakbondslid actief binnen het Lokaal Overleg er bij het CvB op kon aandringen zich publiekelijk te scharen achter de staking. Dit soort formele posities maakte het ook makkelijker om communicatiekanalen van universiteiten zoals het intranet, schermen binnen de instellingen, prikborden en koffieapparaten te gebruiken als mobilisatiekanaal voor de acties.

De FNV heeft ook vakbondsfunctionarissen en bedrijfsledengroepen op bijna alle universiteiten. De vakbondsfunctionarissen hebben vaak een spreekuur, een nieuwsbrief en een netwerk dat zij konden inzetten als mobilisatiekanaal. Ook de bedrijfsledengroepen vormden een belangrijk knooppunt in de netwerken en hebben bijgedragen aan de mobilisatie.

Op elke universiteit werden de actiecomités gevormd door de meest gedreven mensen: FNV'er, Woinactie lid, AOb'er, student of anderszins. Het succes van zo'n actiecomité hangt af van een groepje zeer gedreven mensen die met hun passie en enthousiasme anderen weten te bewegen mee te doen. We merkten dat het veel actieve collega's die niet lid waren van een vakbond gaandeweg duidelijk werd dat de vakbond de structuur en middelen heeft om de daad bij het woord te voegen. Bijvoorbeeld omdat we een stakingskas hebben en juridische hulp bieden. Verdere bewustwording van de centrale rol van de vakbond bij het verbeteren van arbeidsomstandigheden en -voorwaarden zorgde ervoor dat we veel nieuwe leden hebben ingeschreven.

Ook merkten we dat bij mensen hun idee van wat een vakbond is, veranderde. De wortels van vakbonden liggen in de tijd van industrialisatie toen werkenden vaak zware fysieke arbeid verrichtten. Maar de tijden zijn veranderd en werkenden die nu gebaat zijn bij een collectieve stem vinden we in allerei soorten werk en sectoren. Het oude beeld van de arbeidersvakbond past hier niet helemaal bij. We hebben als vakbond daarom een uitdaging om dit beeld verder bij te stellen, zodat mensen zien dat het ook voor hen nuttig is lid te worden en merken dat het collectief uiteindelijk ook in hun eigen belang is. De universiteit loopt historisch vaak voorop bij culturele veranderingen. Dat we nu binnen het hoger onderwijs zo zijn gegroeid, is hopelijk een voorteken dat de vakbeweging ook weer groeit in andere sectoren.

Sander Nelissen is sectoradviseur FNV Onderwijs en Onderzoek.

Literatuurlijst

FNV (2024) *FNV zwaar ontstemd over zwalkend beleid burgemeester Dijkzma*, FNV website, 14-11-2024.

FNV Universiteiten (2024) *Geschiedenis van het rode vierkantje*, LinkedIn 10-11-2024.

Het HO-actietraject:

aanzet tot een meer activistische vakbeweging?

Arnoud Lagendijk

“unionisation, at its core, is about developing relations of trust between co-workers through countless conversations to help people see how their problems at work can only be resolved through collective action” (Blanc, 2025: 78).

In 2017 en 2018 bracht de lerarenactiegroep POinActie stakingen op gang tegen werkdruk en salarisverschillen in het primair onderwijs, een strijd die daarna werd overgenomen door de Algemene Onderwijsbond (AOB). Een belangrijk effect hiervan was dat de vakbond meer activistisch werd (Eshuis, 2020; Verhagen, 2020), met meer ruimte voor initiatieven vanaf de werkvloer, inclusief een beweging naar ‘worker-to-worker organising’ (Blanc, 2025). Geïnspireerd door POinActie, begon WOinActie in 2018 met de strijd tegen werkdruk, onderfinanciering en een toenemende bedrijfscultuur aan universiteiten. Net als POinActie, wilde WOinActie een steviger geluid (Bod e.a., 2020) laten horen dan de vakbonden, die zich vooral beperkten tot de cao-onderhandelingen en -uitvoering. In 2024-2025 heeft WOinActie een grote mobiliserende rol gespeeld in de organisatie van demonstraties (drie landelijk, twee lokaal) en ééndaagse stakingen (13 lokaal, één landelijk). De centrale vraag hier is: in hoeverre dat actietraject de vakbonden verder heeft aangezet tot meer activisme en ‘organising’?

De discussie over een meer activistische vakbeweging is al ruim vijftig jaar oud, gevoed door de typische Nederlandse ‘poldercultuur’. In die polder, zoals Eshuis (2020) uitlegt, richtten Nederlandse vakbonden zich vooral op het macroniveau (landelijke politiek) en mesoniveau (cao-onderhandelingen). Met name het naoorlogs ‘historisch compromis’ gaf een sterke stem aan de vakbonden in de landelijke politiek en cao’s, in ruil voor het accepteren van de kapitalistische economische orde en rust op de werkvloer. Vakbondswerk werd daarmee vooral iets voor de werkvloer en nauwelijks *met* of *vanuit* de werkvloer. Voor werknemers werden vakbonden daarmee vooral een onderdeel van het (polder)overleg, die op eigen piloot de belangen van de werknemer behartigden. De invloed van de werknemer beperkte zich dus vooral tot het stemmen voor bestuurders en moties, hier en daar aangevuld met een beperkte rol voor lokale ‘bedrijvennetwerken’ (Schilstra en Smit, 2005). Zo ontstond er, met alleen democratische besluitvorming op hoofdlijnen, een ‘democratisch tekort’ (Eshuis, 2020).

Diverse maatschappelijke trends hebben de afstand tussen vakbond en werknemer versterkt: individualisering, groei MKB en zzp’ers, meer (zakelijke) dienstverlening en toenemend opleidingsniveau. In reactie daarop hebben vakbonden zich verder ‘gemoderniseerd’ richting professionele lobby en dienstverlenende (‘ANWB’) organisaties, waarbij leden (rechts)bijstand en belangenvertegenwoordiging ‘afnemen’ (Verhagen, 2020). Net als in de Verenigde Staten en Verenigd Koninkrijk zijn vakbonden daarbij sterk gaan inzetten op ‘zichtbaarheid’ en het uitdragen van centrale *frames* (Blanc, 2025). Het vakbondswerk ging zo grotendeels over

van vrijwillige naar betaalde krachten. De kosten liepen hierdoor sterk op, juist in tijden waarin ledentallen terugliepen (Eshuis, 2020).

Dit democratisch tekort, een ledenterugloop en geldtekort leidden begin 21ste eeuw tot hernieuwde interesse in meer organisatie van onderop. De vakbonden verdiepten zich in '*organiseren*', een uit de VS overgewaaiide methode om (potentiële) leden van onderop te mobiliseren en te verenigen (Williams, 2015). Blanc (2025) beschrijft hoe *organiseren* in meerdere bedrijfstakken in de VS een ommezwaai heeft betekend, met initiatief van onderop, een hoge inzet en volharding van vrijwilligers, lokaal organisatievermogen en tweeweg communicatie, met als gevolg meer leden en minder kosten. In plaats van formele visies, strategieën en structuren, bouwt organiseren voort op gemeenschapsgevoel, gedeelde zorgen en ambities, solidariteit, vertrouwen en kleinschalige, deliberatieve democratie.

Wat zijn de succesfactoren voor *organiseren*? Dat hangt af van de context. *Organiseren* van onderop, zoals door POinActie of WOinActie, gedijt bij de toewijding en vermogens van individuele leden en 'spontane' sociale samenhang en richting. Vanuit het vakbondsperspectief benadrukt Blanc (2025) vier aandachtspunten:

1. Investeren: Hoewel *organising* op termijn veel kan opleveren, vereist het allereerst een stevige investering en nieuwe vormen van werken. Daarbij is succes niet gegarandeerd. Volgens Blanc (2025, 20) leidden die obstakels ertoe dat vakbonden "*[do] so little to proactively reach out and support the countless people who would initiate organizing campaigns if given the proper encouragement and tools*". Het valt vakbonden moeilijk de draai te maken van 'macro/meso' naar 'micro' activisme en initiatief en energie te verleggen van vakbondsmedewerkers van de hoofdkantoren naar de 'frontlinie' (Tamminga, 2020).
2. Omarmen lokale kracht: *Organiseren* motiveert en mobiliseert actiebereide, ervaringsrijke, mondige collega's tot lokale collectieve actie. Blanc constateert verheugd dat jongere generaties hier meer toe bereid zijn. Een probleem is dat centralistische vakbonden (potentiële) leden vooral zien als afnemers van diensten en als verlengstuk van eigen campagnes ('voetvolk'), waardoor *organising* snel verwordt tot "*lifeless formulas*" (Blanc, 2025: 179) in de vorm van cursussen en invulpraktijken: "*Staff-intensive (hollow) organizing can win the battles, but not the wars*" (p.62).
3. Digitale capaciteiten: De uitrol van *organiseren* vraagt om goed gebruik van interactieve digitale middelen, voor meningsvorming, mobilisatie en kennisuitwisseling. Dit vormt het nieuwe goud om lokale krachten te omarmen en te verbinden. Zo valt ook te profiteren van de opkomst van een radicalere, meer collectief gerichte jeugd. Werken vanuit digitale kracht gaat veel vakbonden echter nog een stap te ver. Blanc (2016: 223) ziet "*unions reluctant to leverage digital tools*". Communicatie richt zich vaak op '*posting*' en 'clicktivisme' (systematisch tellen en duiden van 'kliks' en '*likes*').
4. Meersporige inclusieve besluitvorming: *Organising* vraagt om andere vormen van communicatie en besluitvorming, met meer stem voor 'gewone' leden, in al hun verschillen, en meer open, politiek debat. In plaats daarvan ziet Blanc (2025: 232) te vaak "*unions hunkered down into their narrow and depoliticised niches*". Organiseren geeft meer handlungsruimte, initiatief en zeggenschap aan lokale groepen. Door organiseren voelen medewerkers zich gehoord, gemotiveerd, gesteund en in controle, en ontstaat ruimte voor lokale democratische

praktijken (Williams, 2016). Hoe dat past binnen de klassieke verenigingsdemocratie vormt een onderdeel van de zoektocht tussen doelen en kaders stellen van bovenaf, en verenigen van onderop.

Vanuit dit kader kijken we nu naar de bewegingen van onderop en van bovenaf in het actiejaar Hoger Onderwijs 2024-2025.

2024-2025: organiseren en acties in het hoger onderwijs

Drie verbanden hebben een centrale rol gespeeld in de beweging van onderop, namelijk WOinActie (landelijk en de organisatoren per instelling), de Landelijke Studentenvakbond (als federatie van lokale activistische studentenbonden) en OrganizetheRUG (Otr) in Groningen (zie bijdrage Young en Krook in deze bundel). Sinds de oprichting is WOinActie onderdeel van een protestcoalitie met vakbonden en andere organisaties. Die protestcoalitie organiseerde op 2 september 2019 een alternatieve (of 'ware') opening van het academisch jaar in Leiden, als protest tegen de toenmalige onderwijsbezuinigingen. Dat protest leidde mede tot extra investeringen in het hoger onderwijs, later vastgelegd in het 'Bestuursakkoord hoger onderwijs en wetenschap' (MOCW, 2022). Latere 'openingen' waren de interuniversitaire fietstochten tegen tijdelijke contracten (2020), 'de afrekening' in Utrecht (2021) en 'iedereen professor' in Amsterdam (2023). In 2024 stond het protest tegen de Wet Investeren in Balans (WIB) centraal, maar dat verschoof naar de bezuinigingen die het kabinet Schoof vanaf mei aankondigde. In 2024 ontwikkelde WOinActie in rap tempo een uitgebreid mobilisatie-, coördinatie- en actienetwerk, dat in staat bleek snel lokale acties op te kunnen zetten. Voor de LSVb vormde de HO-acties een uitgelezen kans om *organiseren* uit te rollen, een prioriteit van het nieuwe studentenvakbondsbestuur. Het resultaat was een mobilisatie- en actienetwerk tot in de haarvaten van de universiteiten. Meer dan WOinActie, maakte de LSVb gebruik van organiserings technieken, met name door het opbouwen van netwerken van trekkers in faculteiten. Aan de Rijksuniversiteit Groningen, tenslotte, heeft Otr gedurende tien jaar een stevig organiseringsnetwerk weten op te bouwen, met geavanceerde praktijken van overleg, besluitvorming, vertegenwoordiging en communicatie.

Per campus bundelden deze bewegingen hun krachten met de vakbonden in de vorm van lokale coalities. Die lokale coalities mobiliseerden staf en studenten via talloze chatgroepen (universiteitsbreed, afdelingen, activiteiten, discussie etc.), bijeenkomsten, campagnemateriaal (posters, flyers, banners), stakingsvoorbereiding en het programmeren van de stakingsdag (*picketing*, workshops, colleges, podia, marsen). Andere groepen die ook hebben bijgedragen aan mobilisatie zijn o.7 (tegen tijdelijke deeltijd docentenbanen), HBOinActie (vanwege aansluiting van het HBO bij de acties) en de pro-Palestinagroepen. Het bereik van deze coalities was al snel breed en intens, met honderden actieve medewerkers en studenten en een nog veel groter aantal volgers van de chats en deelnemers aan de acties

Wat doen de vakbonden hiertegenover aan *organiseren*? Beginnend met Blancs eerste punt ('*investeren*') (1), het staat het op de agenda. De FNV gebruikt *organiseren* al jaren in meerdere sectoren om leden te activeren (zorg, schoonmaak, post, etc.). De AOOb heeft de beweging ingezet naar 'krachtig verenigen', als onderdeel van een beweging naar een inclusieve, activerende beroepsvereniging door en voor leden (AOOb, 2024). Deze aanzetten zijn echter nog beperkt, en

hebben geen wezenlijke omkering voortgebracht. In lijn met Eshuis'observaties, lijken zulke aanzetten “geïsoleerde vlekken te blijven in een overwegend traditioneel, zaakwaarnemend en polderend vakbondslandschap” (2020: 90). De vakbonden erkennen dat het zaak is om *lokale organisatiekracht* (2) te omarmen, maar het blijft een zoektocht. Gedurende het actiejaar hebben vakbondsmedewerkers, hoppend van campus naar campus, vooral geholpen met het promotiemateriaal, het inregelen van de staking en het opbouwen van de demonstraties. Echt inspelen op de ambities, initiatieven en energie van lokale groepen blijft daarbij lastig. Ook wordt er, conform Blancs observaties in de VS, nog weinig gebruik gemaakt van *digitale interactie* (3). Communicatie richt zich op zenden (nieuwsbrieven, actieupdates), posten (van wervende foto's) en fysieke ‘zichtbaarheid’. Het vierde punt, het geven van meer stem aan lokale groepen buiten de klassieke verenigingsdemocratie (4), vindt nog weinig gehoor. Het blijft zoeken hoe, in de Nederlandse poldercontext, *organising* het beste vorm kan krijgen (Kösters en Eshuis, 2020).

Afsluiting

Het HO-actietraject 2024-2025 kreeg vorm en kracht door organisatie en mobilisatie van onderop (WOinActie), met diverse aanzetten tot (LSVb, 0.7) en versterkingen van *organiseren* (Otr). Zich hiertoe verhouden valt de vakbonden moeilijk. Samen een mobilisatie- en actietraject opzetten ging goed, maar een verdere beweging inzetten richting *organiseren* blijft een grote uitdaging. Op actievoerders komen de vakbonden vooral over als organisaties op afstand, werkend vanuit eigen doelen, kaders en kanalen. Voor de werkorganisaties van de vakbonden is het lastig te verbinden met heel diverse en vaak spontane vormen van zelforganisatie, en het virtueuze, interactieve gebruik van digitale middelen. Voor actievoerende werknemers vormen vakbonden vooral de logistieke en financiële kracht achter de acties, terwijl er minder binding is met de verenigingsdemocratie, doelen, werkwijzen en verhalen. Die gescheiden werelden zijn goed te begrijpen vanuit de geschiedenis van centralisatie, afwenden van de werkvloer, beperkte digitalisering en beperking van middelen. Toch is het nu hét moment om de krachten en capaciteiten van onderop te omarmen. De vraag is hoe die krachten zich meer kunnen verbinden met de formele en praktische wereld van de vakbonden, en hoe vakbonden meer stem en gewicht kunnen geven aan de ambities en organisatiecapaciteit van onderop.

Arnoud Lagendijk is hoogleraar economische geografie aan de Radboud Universiteit en hoofdbestuurder bij de AOb.

Literatuur

- AOb (2024) *Krachtig Verenigen*, Algemene Onderwijsbond.
- Blanc E (2024) *We Are the Union: How Worker-to-Worker Organizing Is Revitalizing Labor and Winning Big*, University of California Press.
- Bod R Breuker R en Robeyns I (2020) *40 stellingen over de wetenschap*, Boom.
- Eshuis W (2020) *De vakbond en de werkvloer anno 2020, een verkenning*. In: Kösters R en Eshuis W (red.) *De vakbond en de werkvloer, op zoek naar nieuwe relaties*, publicatie nr. 21, De Burcht: https://www.deburcht.nl/app-download/?item_id=73
- Kösters R en Eshuis W (2020) Slot: De vakbond en de werkvloer, conclusies en aanbevelingen. In:

- Kösters R en Eshuis W (red.) *De vakbond en de werkvloer, op zoek naar nieuwe relaties*, publicatie nr. 21, De Burcht: https://www.deburcht.nl/app-download/?item_id=73
- MOCW (2022) *Bestuursakkoord 2022 hoger onderwijs en wetenschap*, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.
- Schilstra K en Smit E (2005) *Voeten op de vloer*, Aksant.
- Tamminga M (2017) *De vuist van de vakbond. Een recente geschiedenis*, De Bezige Bij.
- Verhagen J (2020) *Activerend vakbondswerk en de werkvloer, twee kanten van één medaille*.
In: Kösters W en Eshuis W (red.) *De vakbond en de werkvloer, op zoek naar nieuwe relaties*, publicatie nr. 21, De Burcht: https://www.deburcht.nl/app-download/?item_id=73
- Williams S (2016) *Organizing Transformation, Best Practices in the Transformative Organizing Model*, Rosa-Luxembourg-Stiftung.

HBOinActie:

De opkomst van verzet tegen bezuinigingen in het hoger beroepsonderwijs

Annemieke de Jong

Het hbo in Nederland kent geen traditie van actievoeren. Met de voorgenomen bezuinigingen op het hoger onderwijs, ontstond wel behoefte om hiertegen in actie te komen en om de eigen stem te laten horen. In november 2024 werd HBOinActie opgericht.

In 2024 waren veel medewerkers aan hogescholen in Nederland druk bezig met een onderwijshervorming: alle curricula moesten geflexibiliseerd worden. De Wet Leeruitkomsten is per 1 januari 2025 ingegaan, waarmee alle opleidingen flexibel onderwijs volgens leeruitkomsten moeten aanbieden om zo meer persoonlijke leerroutes aan te kunnen bieden. Veel hogescholen lijken deze onderwijshervorming aan te grijpen om eigen bezuinigingen door te voeren. Het aantal studenten aan hogescholen loopt al enkele jaren terug, de prognoses laten een verder dalende lijn zien. De blik van veel medewerkers van hogescholen was daarom vooral gericht op de eigen hogeschool en niet naar de politiek in Den Haag waar ondertussen ook flinke bezuinigingen op het hoger onderwijs aangekondigd waren.

Toch stonden er in november 2024 heel wat hbo'ers klaar om te demonstreren in Utrecht tegen de bezuinigingen op het hoger onderwijs. Zij waren vaak via de vakbonden waar zij lid van zijn geïnformeerd over de bezuinigingen en de acties hiertegen. Ook de Vereniging Hogescholen voerde campagne tegen de voorgenomen bezuinigingen. Zij richtte zich hierbij vooral op de langstudeerbeoete: een beoete voor elke student die langer over zijn studie doet dan de bedoeling is.

Toen de geplande demonstratie in Utrecht niet doorging, verdween de behoefte om in actie te komen niet. Op lokaal niveau ontstonden er initiatieven om aan te sluiten bij de acties van WOinActie. Hiervoor werden contacten gelegd tussen enkele actievoerende hbo'ers en de lokale afdelingen van WOinActie. Op zeer korte termijn, een avond en ochtend, probeerden de medewerkers van vooral de HAN in Arnhem en Nijmegen zo veel mogelijk medewerkers en studenten te informeren over de alternatieve lokale acties tegen de bezuinigingen: een *walk-out* gevolgd door toespraken op een plein van de Radboud Universiteit. Ondanks de korte voorbereidingstijd waren veel medewerkers en studenten van het hbo op diverse plekken in het land betrokken bij deze alternatieve acties.

Start en groei van HBOinActie

Geïnspireerd door grote broer WOinActie wilden de medewerkers van het hbo zich ook verenigen. Er waren veel meer hbo'ers (medewerkers en studenten) die verontwaardigd waren over de bezuinigingen, maar niets wisten van de acties om hun onvrede te kunnen uiten. In de media was vooral aandacht voor de gevolgen van de bezuinigingen voor het onderwijs en wetenschappelijk onderzoek aan universiteiten. De gevolgen voor het hoger beroepsonderwijs én het onderzoek dat daar gedaan wordt, werden niet of nauwelijks genoemd. De stem van het hbo was bijna niet te horen. Het was duidelijk dat de hbo-gemeenschap zich moest organiseren om haar stem te laten horen en om te laten horen dat ook het hbo gesloopt zou

worden door de aangekondigde bezuinigingen. Er was een naam nodig, om te benadrukken dat de hogescholen en universiteiten samen sterk staan tegen deze sloop van het hoger onderwijs werd gekozen voor de naam HBOinActie. Om de stem van het hbo goed te laten horen, werd HBOinActie opgenomen in de landelijke actievoerende coalitie tegen de sloop van het hoger onderwijs.

Opbouwen van HBOinActie als gemeenschap

Nu we netwerk hadden en een naam, hadden we ook communicatiekanalen nodig om snel onderling te kunnen communiceren. In navolging van WOinActie werden er landelijke en lokale gemeenschappen opgericht, eerst vooral via WhatsApp, later ook via Signal. Via de landelijke kanalen werd gecommuniceerd over de landelijke demonstratie op het Malieveld in Den Haag die op 25 november 2024 heeft plaatsgevonden. Met succes: van de 25.000 deelnemers aan de demonstratie was een flink deel afkomstig van hogescholen.

De bezuinigingen gingen ondertussen niet van tafel. Lokaal werden diverse initiatieven gestart, zoals het zingen en opnemen van het protestlied *Eppo ciao!* op verschillende hogescholen. In diverse universiteitssteden werd contact gelegd tussen de lokale afdelingen van HBOinActie en WOinActie. In steden zonder universiteit werd aansluiting gezocht met de dichtstbijzijnde universiteit. Per stad zijn er verschillende acties gevoerd waarbij medewerkers en studenten van hbo en wo zich lieten horen tegen de sloop van het hoger onderwijs, zoals fluitconcerten, protestmarsen en protestfietstochten.

Tijdens de estafettetakingen in maart en april 2025 liepen de actievoerders van hogescholen en universiteiten gezamenlijk in de protestmarsen en lieten zij goed van zich horen. De noodzaak om tegen de bezuinigingen actie te voeren was inmiddels ook op de hogescholen goed voelbaar. In het voorjaar van 2025 hebben veel hogescholen een eigen afdeling van HBOinActie. De lokale afdelingen staan met elkaar in verbinding via een landelijk netwerk. Het is mogelijk om snel te communiceren. Wel is er een zekere actie-moeheid te bemerken: voor de afgelaste staking van 10 juni 2025 was weinig actiebereidheid. De hoge werkdruk, de val van het kabinet, de eerder gevoerde acties (en het uitblijven van de gewenste resultaten daarvan) werden genoemd als redenen om niet te gaan staken. Ook de communicatiekanalen worden minder intensief gebruikt dan eerder.

Toekomst van HBOinActie

De bezuinigingen zijn nog niet van tafel, waardoor de noodzaak om actie te voeren blijft bestaan. HBOinActie zal in contact blijven met WOinActie en de andere actievoerende partijen om landelijke en lokale acties af te stemmen. Mochten er in de toekomst hbo-specifieke onderwerpen leven waarover landelijk contact nodig is, dan is er een goed werkende communicatiestructuur. Aangezien er geen traditie van actievoeren is bij de hogescholen zoals dat bij universiteiten meer het geval is, afgezien van de zeer recente geschiedenis, blijft het nodig dat de landelijke en lokale afdelingen van HBOinActie goed communiceren over op handen zijnde acties. Het zijn per afdeling slechts een handjevol mensen die de acties organiseren. Voor het voortbestaan van het netwerk is dit een risico. Samenwerking en afstemming met de andere partijen en WOinActie in het bijzonder blijft dus van groot belang.

Annemieke de Jong is docent aan de Hogeschool Arnhem Nijmegen, promovendus aan de Universiteit van Amsterdam en mede-initiatiefnemer HBOinActie

OrganizetheRUG:

terug naar de basis van vakbondswerk

Eden Young en Laurent Krook

OrganizetheRUG is een initiatief van medewerkers van de Rijksuniversiteit Groningen om onze werkplek te organiseren en democratiseren. In deze bijdrage kijken we terug op het ontstaan en de groei van OrganizetheRUG over de jaren heen, de leidende principes en ons perspectief op de beweging tegen de bezuinigingspolitiek.

OrganizetheRUG (Otr) is ontstaan tijdens de COVID-pandemie toen een klein groepje RUG-collega's zich verbaasde over het gebrek aan een actieve en zichtbare lokale vakbond tijdens de crisis, een onverantwoordelijk hoge werkdruk en het gebrek aan (mede-)zeggenschap op de universiteit. Het doel was eenvoudig: de RUG organiseren, iedere werknemer aangesloten krijgen bij een vakbond en klaar om te staken als het moment daar is. Om daar te komen moest een duidelijke cultuuromslag plaatsvinden - zowel bij de medewerkers als bij vakbondsleden - waarbij werknemers meer zeggenschap over de werkplek zouden krijgen. Maar door de pandemie was de afstand tussen medewerkers gegroeid en was het volstrekt onduidelijk wie zich inzette voor een betere werkplek. Het doel werd toen simpelweg het ontmoeten van vakbondsleden. Via een aanmeldformulier voor een wekelijkse nieuwsbrief probeerde Otr collega's met elkaar te verbinden. Toen de maatregelen het weer toestonden, organiseerden we laagdrempelige bijeenkomsten met aansluitende borrels waar solidariteit werd benadrukt. We stelden dat de problemen op ons werk niet geïndividualiseerd en geïnternaliseerd moeten worden, maar dat we ons moeten verenigen om meer macht te verkrijgen op de werkvloer. Otr heeft zich door de jaren heen opgebouwd rond verschillende thema's.

Thema's op de werkvloer

Een centraal thema in de activiteiten van Otr was de inzet rondom de cao-onderhandelingen in het hoger onderwijs. Met behulp van CasualAcademy en actiegroep o.7, startte CasualGroningen als werkgroep van Otr⁷. CasualGroningen richtte zich initieel op de casualisering en hoge werkdruk in het hoger onderwijs — het structureel inzetten van tijdelijke contracten voor structureel werk. CasualAcademy schreef op basis van interviews en een uitgebreide analyse het rapport: *“Casualisation in Dutch academia: Testimonials from the margins”* (Casual Academy, 2022). Dit rapport leidde tot een concrete afspraak in de cao dat onderzoekers van het Sociaal Fonds voor Kennisinstituten (SoFoKles) “precariteit binnen de universiteiten zouden onderzoeken” om vast te stellen of en hoe universiteiten draaideurconstructies inzetten en misbruik maken van beginnende docenten. De details van het rapport waren schrijnend en de werkgeversorganisatie UNL wilde het volledige rapport niet delen, waardoor uiteindelijk alleen een samenvatting beschikbaar is (Sofokles, 2023). Toch leidde dit rapport direct tot overwinningen: een concrete afspraak over het percentage tijdelijke werknemers en de introductie van een docentenbeleid op de Letterenfaculteit.

7 Zie voor meer informatie: <https://casualacademy.nl/> en <https://zeropointseven.nl/>

Gelijktijdig met een strijd voor betere arbeidsvoorwaarden, zette OtR zich in voor een rechtvaardige, inclusieve en democratische universiteit met als pijler het adresseren en verbeteren van de sociale veiligheid. Dit laatste raakte in een stroomversnelling toen dr. Susanne Täuber - universiteitsraadslid, voorvechter voor sociale veiligheid op universiteiten en medeauteur van het rapport *Harassment at the University of Groningen* (Young Academy Groningen, 2021) - bedreigd werd met ontslag door de RUG wegens “een verstoorde werkrelatie”. Collega’s die nog niet bij OtR betrokken waren, kwamen bijeen in een OtR vergadering en zetten een werkgroep op om campagne te voeren tegen haar ontslag. Samen met studenten en lokale actiegroepen werd de *AmINext*-campagne opgezet, die door middel van escalerende acties druk op het CvB uitoefende om Täubers positie te herstellen en tegelijkertijd aandacht vroeg voor sociale veiligheid. Het eerste doel is niet bereikt, maar de acties hebben wel bijgedragen aan bewustzijn over deze problematiek.

Tijdens het Palestina *encampment* in 2023 is een grote groep stafleden actief geworden in een groep die de actievoerende studenten ondersteunde. OtR speelde hier initieel geen actieve rol in, door spanningen binnen de groep rond het thema. Na verloop van tijd is meer eensgezindheid ontstaan. Nadat het *encampment* werd opgeheven, besloten veel docenten die door de Palestinabeweging geactiveerd werden, in OtR verder te organiseren.

Sinds twee jaar organiseert OtR een *roadshow*, waarbij OtR zichzelf proactief uitnodigt bij vakgroepen en afdelingen. De *roadshow* bestaat uit een uitgebreid draaiboek met handvatten om gesprekken te voeren over de rol van medezeggenschap, de rol en structuur van vakbonden, en - voornamelijk - *organizing principles*. Het idee hiervan is dat faculteiten zelf de bijeenkomst organiseren en OtR enkel sprekers aanlevert. Zo konden de betrokken collega’s op de faculteit meteen hun eigen netwerk opbouwen en de basisprincipes in de praktijk brengen. Wat begon als een kleine groep collega’s bij twee faculteiten, groeide uit tot een zichtbare en herkenbare beweging binnen de RUG, met blijvende invloed op de wijze waarop vakbondswerk en solidariteit op de universiteit worden vormgegeven.

OtR en de bonden

OrganizetheRUG is blijven groeien met het bindende principe van opbouwen van collectieve arbeidersmacht door middel van zelforganisatie. Hetzelfde principe onderschrijft de macht van een vakbond. OtR is geen project van de FNV of de AOb, maar een medewerkersinitiatief zonder eenduidige vakbondssignatuur. Ons doel is in eerste instantie onze werkvloer organiseren, waarvoor wij de bestaande instituties gebruiken. Zo staan wij half binnen en half buiten de bond. Wij gebruiken lidmaatschap van de bonden als *ask* om mensen te activeren, maar daar stopt het niet. Het echte werk zit in het bouwen van netwerken tussen medewerkers die collectieve besluitvorming en actiebereidheid mogelijk maken. De bonden vormen daarbij een platform waarin medewerkers van alle universiteiten met elkaar worden verbonden en waarbinnen collectieve macht gebundeld wordt. Wij zien dat er grote stappen in de democratisering van de bonden nodig zijn. Wij, de werknemers, zouden een besluitvormende rol moeten hebben. Daarmee kan de basis voor solidariteit in plaats van individualisme worden gelegd.

Organizing for Power

Een groot deel van OtR heeft de *Organizing for Power*-cursus van Jane McAlevey gevolgd. Dit heeft ons veel praktische en theoretische handvatten gegeven om onze collega's te organiseren. De macht van werknemers zit in de aantallen. Daarom is ons doel om de hele RUG te organiseren. Uit de cursus volgt dat het deelnemingspercentage aan een collectieve actie een ruime meerderheid nodig heeft (*supermajority*). In de praktijk is dit nog lang niet het geval, maar dat is wel het streven. Grootschalige collectieve actie is alleen mogelijk wanneer werknemers andere werknemers organiseren: dat betekent het gesprek aangaan met collega's die het (nog) niet met ons eens zijn, die geen vakbondslid zijn, of niet weten dat er een vakbond is. Deze gesprekken vinden bij voorkeur persoonlijk plaats. Daarom is het belangrijk dat de organisatie op de werkplek zelf begint. Die gesprekken gaan altijd samen met een concreet verzoek (de *ask*) om mensen in de organisatiestructuur van OtR te betrekken. Denk bijvoorbeeld aan het tekenen van een petitie, het gesprek aangaan met hun collega's, of - in het geval van de recente staking - het plaatsen van een poster op de kantoordeur en het organiseren van een stakingsbijeenkomst op de eigen afdeling.

Structuur van OtR

De structuur van OtR maakt structurele én laagdrempelige deelname mogelijk. OtR heeft elke week een *organizing* meeting waarin actuele onderwerpen worden besproken, ervaringen worden gedeeld, en onze *organizing* wordt gepland. Voor collega's die regelmatig bij deze vergaderingen zijn, is er een Signalgroep voor directe en korte communicatie en een Loomioforum voor asynchrone discussies en besluiten waarover gestemd moet worden. Ook sturen we bijna elke week een nieuwsbrief waarin collega's op de hoogte gehouden worden van (lokale) politieke ontwikkelingen en van mogelijkheden om actief te worden. De vaste taken - voorzitten, notuleren, nieuwsbrief schrijven, en de online fora auditen - worden elke week gerouleerd. Zo draagt een grote hoeveelheid mensen gedeelde verantwoordelijkheden en blijft ervaring niet geconcentreerd in een kleine kern. Deze structuur is vastgelegd in onze collectieve *organizing* overeenkomst.

OtR fungeert dus ook als platform waarin nieuwe campagnes worden gestart. Middels werkgroepen worden op basis van beschikbare expertise (en tijd!) actiegroepen opgezet. Om dit te bereiken moet OtR zelf ook democratisch functioneren. OtR werkt uitdrukkelijk niet als een chatgroep waarin een paar actieve leden voor een groep passieve volgers *top-down* beslissingen nemen. De wekelijkse vergadering trekt een brede groep universiteitsmedewerkers aan en kan inmiddels gezien worden als de plek *where organizers* meet. Deze gezamenlijke en gestructureerde benadering van organiseren is het uitgangspunt van OtR en maakt OtR een duurzaam initiatief en voorkomt organisatorisch geheugenverlies.

Eerste staking in het hoger onderwijs op 18 maart 2025

Deze organisatiestructuren stelden ons in staat in vrij korte tijd veel te bereiken wat betreft het organiseren van de Groningse staking. Weinig van onze collega's hadden eerder gestaakt en toch hebben zes faculteiten een eigen ochtendprogramma georganiseerd om collega's te betrekken bij de actie. Dit werd centraal gecoördineerd in OtR vergaderingen, waar een kerngroep werd gevormd voor communicatie met de coalitiepartners (FNV, AO*b*, WO*in*Actie, Groninger Studentenbond, Hanzehogeschool, OtR) en voor de organisatie van het collectieve deel

van het middagprogramma. De facultaire comités ontstonden organisch na de *assembly* waar de stakingsdatum werd gekozen. Onze bestaande whatsapp-community (450 leden) vormde een organisch en nuttig kanaal om die communicatie voort te zetten.

Ter voorbereiding van de staking zijn we gericht deur-tot-deur gegaan met concrete vragen, zoals ‘Wat vind je van de bezuinigingen?’ en ‘Wat vind je van het plan om te staken?’. We kozen faculteiten waar OtR nog weinig bereik heeft. Daar hebben we eerst gericht contacten in het eigen netwerk benaderd en zijn vervolgens in duo’s (met meer ervaren *organizers*) collega’s aan gaan spreken en mobiliseren. Het voordeel was dat een ‘bekend gezicht’ betrokken is en direct inzicht kan geven welke mensen bereid zijn tot actie en welke moeilijker te overtuigen zijn. Bovendien vormen *face-to-face* gesprekken de basis van het vakbondswerk: relaties opbouwen tussen collega’s.

Verbreiding van de strijd

OtR heeft pogingen gedaan om de stakingsactie te verbreden. In de kerngroep zat een medewerker van de Hanzehogeschool, evenals leden van de studentenbond. Daarnaast hebben we contact gehad met lokale apothekers, met de vraag of zij tijdens de actie over hun strijd wilden vertellen. Helaas was dat niet mogelijk, omdat zij moesten werken en zich niet genoeg geïnformeerd voelen over het stakingstraject om hierover te vertellen. Na een mars en speeches had de kerngroep een markt georganiseerd waar politieke partijen, Palestina-activisten, de bonden en een linkse boekhandel standjes hadden, naast een *teach-in* programma. Het idee hierachter was dat óók het centrale deel van de actie werd gedragen door zo veel mogelijk organiserende medewerkers. Dit is redelijk geslaagd, hoewel veel mensen na de speeches al vertrokken, waarschijnlijk om alsnog aan het werk te gaan.

Terugkijkend zien we de actie als een succesvolle structuurtest, waarin we snel en effectief collega’s in tenminste zes faculteiten konden mobiliseren. Ook werd het duidelijk dat er nog grote stappen te maken zijn wat betreft het bewustzijn over wat staken is en de verbreiding van de actie.

Perspectief vooruit en strategische pijlers

Één van de doelen van OtR blijft om stakingsbereidheid van de werkvloer te bevorderen. Maar om hier te komen moeten er duidelijke strategische punten op de horizon gezet worden. Door de jarenlange individualisering op de werkplek en de absurd lage organisatiegraad (vijf procent van de werknemers vóór 2020 was vakbondslid), moest een flinke inhaalslag gemaakt worden. Dat uit zich vooral in een gebrek aan gedeeld vocabulaire als het gaat om vakbonden en organiseren. Daarom is een pijler van OtR ook om vakbonden van onderop te democratiseren en zichtbaarder te maken, met het mantra “de vakbond, dat zijn wij”.

Daarnaast is een strategische pijler van OtR om via faculteits-, dienst- en universiteitsraadsverkiezingen deelname aan de medezeggenschapsstructuur van de RUG te bemachtigen. Inmiddels is OtR goed vertegenwoordigd in de verschillende medezeggenschapsorganen (F-raad, Uraad, Lokaal Overleg). Het vereist echter wel geduld, tijd en een duidelijke visie om een cultuur van solidariteit te creëren. Er heerst immers een cultuur van conflictvermijding, collega’s zijn loyaal aan hun instituut, voelen zich niet veilig genoeg om actief te worden of zijn sceptisch over de effectiviteit van georganiseerde actie. Het bouwen van bruggen tussen activisme en bredere deelname is daarom onderdeel van een breder perspectief om deze patronen te doorbreken.

Ten derde, is een knelpunt voor OtR dat we momenteel nog gezien worden als academici voor academici met weinig oog voor collega's in andere rollen. Hoewel dit gaat om een perceptie - er is een aanzienlijke groep binnen OtR die geen academische functie heeft - is het belangrijk om dit geluid serieus te nemen. De taligheid van de communicatie, het gebruik van jargon en de soms theoretische invalshoeken kunnen vervreemdend werken. Het opbouwen van een duurzame beweging vereist constante aanwezigheid en kritische reflectie op het eigen handelen. Een van de belangrijkste lessen van de afgelopen jaren is dat organizing een proces is en geen project.

Voor OtR is de strijd tegen bezuinigingen niet los te zien van de strijd voor democratisering van de universiteiten. De financiële kaalslag die jarenlang onder het mom van efficiëntie is doorgevoerd, heeft niet alleen geleid tot werkdruk, uitputting en onzekerheid, maar ook tot een *top-down* bestuurscultuur waarin werknemers nauwelijks zeggenschap hebben en tot repressie van protest en activisme tegen de genocide op de Palestijnen. Door het eisen van structurele inspraak, transparantie in besluitvorming en bescherming van arbeidsrechten, verbinden we de economische strijd met de democratische. De universiteit is geen bedrijf, maar een publieke instelling en moet ook zo bestuurd worden. De strijd aan de RUG maakt deel uit van een groter geheel. Bezuinigingspolitiek (*austerity*) is niet alleen voelbaar in het onderwijs, maar in de hele publieke sector. Ondersteunend personeel, studenten, schoonmakers, postbezorgers, zorgwerkers, apothekersassistenten, gemeentemedewerkers en docenten in het basis- en middelbaar onderwijs: allen voelen de gevolgen van decennia neoliberaal beleid. Daarom is een laatste pijler voor OtR om nadrukkelijker de verbinding met bredere sociale bewegingen, vakbonden en actiegroepen te zoeken. Niet om op te gaan in een amorfe massa, maar om in wederzijdse solidariteit te bouwen aan een alternatieve visie.

Eden Young is PhD kandidaat filosofie en Amerikanistiek aan de Rijksuniversiteit Groningen en FNV-lid. Laurent Krook is docent psychologie en onderwijsontwikkelaar, voorzitter faculteitsraad van de faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen bij de Rijksuniversiteit Groningen en AOb-lid.

Literatuur

Casual Academy (2022) *Casualisation in Dutch Academia - testimonials from the margins*:

<https://casualacademy.nl/wp-content/uploads/2022/10/Casualisation-in-Dutch-Academia-October-2022.pdf>

Sofokles (2023) *Samenvatting resultaten studieafpraak docenten cao Nederlandse Universiteiten*:

<https://sofokles.nl/publicatie/samenvatting-resultaten-studieafpraak-docenten-cao-nederlandse-universiteiten/>

Young academy Groningen (2021) *Harassment at the University of Groningen, RuG*:

<https://www.rug.nl/about-ug/latest-news/news/archief2021/bijlagen/1007-yag-report-harassment-at-the-ug.pdf>

0.7:

Democratize the university!

Tim de Winkel en Lotje Siffels

Op de vooravond van de desastreuze bezuinigingen op onze universiteiten door een radicaal rechtse regering, collaboreren de Colleges van Bestuur (CvB's) in hun eigen ondergang. 0.7 betoogt dat dit een logisch gevolg is van de huidige structuur van de Nederlandse academie. Een academie die zijn docenten weigert duurzame arbeidsvoorwaarden aan te bieden, en slachtoffers van (seksuele) intimidatie het liefst stil ziet vertrekken, zal ook politiehonden op de eigen studenten afsturen wanneer deze protesteren tegen genocide. En zal liever hele opleidingen opofferen dan zich waarlijk verzetten tegen extreemrechts. Als wij de Nederlandse universiteiten willen redden, dan zullen deze moeten veranderen. Bovendien is enkel een radicaal gedemocratiseerde Nederlandse academie het redden waard.

Net zoals veel andere academische actiegroepen kwamen wij op in 2020. De combinatie van tijdelijke contracten voor docenten, torenhoge werkdruk en sociale onveiligheid, maakten werken in academia een aanslag op je financiële en sociale middelen. Dergelijke baanonzekerheid zorgde ervoor dat wij geen huizen, kinderen, of partners buiten de academie konden hebben, en geen kansvol carrièrepad er binnen. Bovendien was de precariteit een lelijke filter voor wie er mocht blijven, en wie via de achterdeur - immer via de achterdeur - kon vertrekken. Iedereen die niet oneindig kon interen op de eigen middelen, werd onkundig bevonden in de meritocratie van de universiteit.

Wie vertrokken? Ouders - of naja, degenen zonder partner die het leeuwendeel opving, disproportioneel vrouwen -, mensen zonder geld, neuro of fysiek atypische mensen, niet-witte en niet-Nederlandse wetenschappers, of mensen die gewoon geen zin hadden om dit allemaal te pikken: kritische mensen dus. Bovenal waren het onze vrienden en collega's, onze *peers*, die in burned-out raakten, geïntimideerd, gediscrimineerd, aangerand werden, of gewoon dusdanig schandalig behandeld werden dat ze vertrokken. Dat was de situatie, en dat is het nog steeds.

0.7 begon als een groep PhD's en tijdelijk docenten die wilden weten wat er met hun aanstellingen zou gebeuren als de pandemie zou aanhouden. Sure, wij investeren nu de overuren om het onderwijs om te zetten naar online, maar wat krijgen wij ervoor terug? Net als nu, op de vooravond van de vernietiging van het HO&O, was de crisis zowel de druppel die de emmer deed overlopen, als een 'thing with feathers'. Nu toch! Nu dan? Business as usual was moeilijk voor te stellen vanuit een kamertje van twee bij drie meter, met de berichten van Bergamo op je beeldscherm.

Voorspelbaar genoeg werd via de taal van zorg en bureaucratie onze redelijke vraag vernaauwd tot een individueel probleem. 'Hoe kunnen wij jou helpen?' was het antwoord. Business as usual dus toch. Dus wij organiseerden ons tot een nationaal netwerk met een duidelijke boodschap: vaste contracten voor structureel werk, geen gratis overuren meer en een einde aan wangedrag en intimidatie. Wij voerden actie, schreven stukken, gingen aan alle tafels zitten, zetten de universiteiten te schande voor hun wanpraktijken, en stonden mensen bij

als zij werden uitgebuit of geïntimideerd. Bovendien gingen wij bij alle vakbonden, alle raden, alle netwerken en initiatieven die de potentie tot goed hadden. Onze naam, 0.7, is een referentie naar de gewoonte van de HR van universiteiten om 70 procent contracten uit te schrijven aan die malle docenten omdat ze van een volledig fte telkens overspannen raakten. Het is een van de vele voorbeelden hoe misstanden in de academie worden geformaliseerd in plaats van geadresseerd. Het feit dat iedere academicus direct begreep waar de naam op sloeg vertelt het trieste verhaal van hoe de huidige hiërarchieën ons allen medeplichtig maken aan de exploitatie van onze collega's. De managers besteden het onderwijs dat wij niet kunnen of willen geven uit aan tijdelijke docenten, in ruil voor onze stilte.

Direct toen wij begonnen met spreken vanuit een vertegenwoordigende rol, verharde de toon van de managers. Wij leerden snel wat de voorstellen tot koffie, de uitnodigingen op kantoor, de toevallige ontmoetingen bij de printer betekenen. 'Op deze manier kunnen wij je niet helpen, zo breng je je carrière in gevaar.' Een dreigement, en geen loze. Nadat wij de media hadden gezocht om te pleiten voor betere arbeidsrechten kregen wij te maken met heftige intimidatie van verschillende prominente hoogleraren in leidinggevende functies aan de verschillende universiteiten. Zij zitten er nog steeds en zijn inmiddels alweer wat affaires verder.

Kort hierna was er een zeer ernstige en inmiddels beruchte sociale veiligheid casus – dat is een eufemisme voor (vaak seksueel) geweld – die in noodvaart richting de doofpot voer. Toen wij als 0.7 probeerden op te komen voor de slachtoffers zagen wij exact dezelfde reflex. Eerst het persoonlijk maken van het representatieve werk, dan bureaucratische weerstand, daarna intimidatie. De realisatie was de volgende; de structuren binnen de universiteit zijn er voor de instelling en zijn sterren, niet voor ons, niet voor de studenten, niet voor de academische principes. Aldus, de neoliberale universiteit. Het was ontluisterend en beangstigend genoeg om ermee te stoppen. Echter, wij besloten om op ons bitje te bijten en de confrontatie te zoeken. 'Als die hele academie een farce is', zo dachten wij, 'dan hoeven wij er niet te werken, en hoeven wij dus ook nergens bang voor te zijn'. 'Managers en professoren zijn immers niet uitermate indrukwekkende mensen. Ze zijn ijdel, lichtgeraakt en slap. Enkel binnen de specifieke structuren van hun vriendjes en aanstellinkjes hebben ze macht.'

In alle eerlijkheid, het was pure woede. U heeft onze aanwezigheid te danken aan hoogleraren die zich online beklaagden over slachtoffers van seksueel geweld, omdat deze het lustrum verpestten. Het was genoeg voor ons om de rol van de onredelijke, onbeschofte, onacademische (wat een compliment!), onconstructieve, oncollegiale en radicale te omarmen. Immers, wij hielpen docenten die huilend aan de telefoon zaten, wij spraken departementshoofden aan in bijeenkomsten waar collega's enkel naar hun schoenen durfden te kijken, wij probeerden zorg te leveren aan studenten die (seksueel) geïntimideerd werden - of erger - door hun begeleiders. Wat kon ons hun mening nog schelen. Elke belediging van een vooraanstaand academicus was een geuzennaam. Elke intimidatie een teken dat juist zij bang aan het worden waren.

Een analyse van kwetsbaarheid

En toch. En toch zijn wij nu al ruim een jaar bezig om bij te dragen aan het verzet tegen de bezuinigingen. We hebben daarvoor onze woede naar de managers en bestuurders tijdelijk opgeschort. Tegen de bezuinigingen moest een gezamenlijke strijd worden gevoerd. De dreiging is te groot en het doel is te belangrijk om de coalitie op het spel te zetten.

Onze woede was immers altijd al een liefdesverklaring aan alles wat de academie kan zijn. Wij willen het helpen beschermen, cultiveren en opbouwen. De geschiedenis, de boeken, de oude en nieuwe gebouwen en al de geweldige PhD's die je tegenkomt op conferenties, zijn het waard. De neoliberale instellingen van nu belonen enkel individuele carrièrekansen, maar de universiteit zoals wij deze voorstellen is een gemeenschap van wetenschappers en onderwijzers die collectief bijdragen aan kennis. De mensen die universiteitsgebouwen bezetten om klimaatverandering en genocide tegen te houden tonen ons allen dat zulk een universiteit mogelijk is. Zij geloven in een democratische universiteit en in een universiteit die kan democratiseren. Tijdens de teach-outs en buitencolleges van de demonstraties en *encampments* ervaren docenten en studenten wat het is om zonder bureaucratische last te kunnen leren en doceren. Wij houden van dat alles. En dat alles staat op het spel.

De bezuinigingen op het HO&O van Wilders 1 maken deel uit van het bekende fascistische handboek. Het financieel uithollen van de vrije wetenschap brengt het instituut onder controle, en beperkt zo de kritiek. Bovendien zit er grote symbolische waarde in het zo opzichtig straffen van een kritische pijler onder onze open samenleving. Het buitenspel zetten van het parlement, de aanvallen op journalisten en de rechtspraak, het criminaliseren van activisten, het dehumaniseren van mensen die op de vlucht zijn voor oorlog en conflict, en dus ook het decimeren van de kennisinstituten, zijn allen onderdeel van een extreemrechtse aanval op onze democratie en instituten. De Nederlandse universiteiten kunnen niet anders dan zich verzetten tegen deze aanval. Het is onze plicht om fascisme te herkennen, aan te kaarten en te bestrijden. Maar juist nu alles op het spel staat, merken wij hoe ver de neoliberale universiteit ons al heeft geprepareerd tot overgave, tot collaboratie.

“De precariteit zorgt voor een gebrek aan moed, de competitie voor een gebrek aan solidariteit, de giftige hiërarchie voor een gebrek aan agency, de lam gelegde medezeggenschap voor een gebrek aan inspraak, en het management zal pal staan voor behoud van de organisatie – wat iets anders is dan pal staan voor de academische waardengemeenschap – zelfs als deze elke ideologische veer zal moeten afschudden om te overleven.” (De Winkel, 2025)”

Zo een universiteit is weerloos tegenover fascistisch beleid. Een universiteit die zelf ondemocratisch is, zal collaboreren. En dus stuurden de CvB's politiehonden op de eigen studenten af, die demonstreerden tegen genocide. Het verzet - de coalitie tegen de bezuinigingen - werd mondjesmaat en vaak met evidente tegenzin gesteund door de CvB's, en uiteindelijk verraden door zowel de instituten als de werkgevers. Hele opleidingen werden zonder overleg gekoehandeld, vakgroepen opgeheven, vakmensen ontslagen. Wij hebben de harde les geleerd dat de CvB's en de koepelorganisaties vanaf het begin eigenlijk hebben geweigerd gezamenlijk op te trekken. Nu is het tijd voor de universiteiten en vakbonden zich dit ook te beseffen, en naar te handelen. Business as usual, betekent dat ze ons uitleveren.

De balaclava boven de stropdas

0.7 vertegenwoordigt al een half decennium het deel van de academische keten, waarvan telkens vergeten wordt dat ze überhaupt bestaan. Onze eisen waren simpel: vaste contracten voor structureel werk, geen onbetaald overwerk meer, en betere sociale veiligheid. Dit bleek

een onmogelijkheid binnen de huidige structuren en daarom hebben wij onze eis aangepast om zo het onderliggende probleem het hoofd te kunnen bieden; Wij eisen de radicale democratisering van de Nederlandse academie.

Nog steeds roepen wij op om deze bezuinigingen en deze regering te bestrijden, maar laat duidelijk zijn dat onze participatie voorwaardelijk is! Wij willen niet terug naar hoe het was, wij willen vooruit naar wat een universiteit kan en moet zijn. Wij geloven dat een democratische en democratiserend Nederlandse academie kan worden gerealiseerd door:

1. Het versterken van de arbeidspositie van de werknemers, en specifiek degenen die in een preciaire situatie verkeren. Vaste contracten voor structureel werk! Geen ongeoorloofde deeltijd! Geen onbetaald overwerk! Betere arbeidsomstandigheden, rechtsbescherming, en sociale veiligheid voor internationale collega's, collega's die zorgplichten hebben naar zichzelf of anderen, voor degenen die in een afhankelijke positie zitten, en iedereen die anderszinds kwetsbaar is voor haat, uitsluiting, en uitbuiting.
2. Het radicaal democratiseren van onze universiteiten. Rectoren moeten voortaan worden gekozen. Versterk de medezeggenschap, de vakbonden, de arbeiders- en studentenraden. Meer zeggenschap naar de studenten en medewerkers van de universiteit. En minder macht naar ongekozen besturen, ondernemingsraden, koepelorganisaties en wetenschapfinanciers zoals de UNL en NWO. Voorts zijn wij van mening dat wij de academische uitgeverijen zoals Elsevier tot aan de grond moeten afbreken.
3. COPS OFF CAMPUS! Geen politie-inzet tegen studenten en docenten, helemaal nooit! Geen mannetjes voor de bieb, geen camera's, geen identificatieplicht, geen politiehonden, geen ME, optiefen met je richtlijn voor protesten. Geef ons onze conciërges, kantines, en kantoren terug. Geef ons zeggenschap, begeleiding, en faciliteiten. Dat geeft genoeg sociale controle en gemeenschap dat wij de visitaties, caracals, en beveiliging niet langer nodig hebben. De pleinen zijn er voor *encampments*. De gebouwen zijn van ons en niet van een college van bestuur.
4. Accountability over management. Diversiteit en inclusie boven windowdressing en university branding. Rechten boven *lip service*. Minder PR, minder HR, minder management. Werkende structuren van sociale veiligheid.
5. Een onafhankelijke maar dienende academie. Een focus op het dienen van de samenleving staat haaks op enige vorm van belangenverstengeling, wij hebben immers onze belangen al gedefinieerd in onze academische waarden. Belangenverstengeling met de politiek, belangenverstengeling met het bedrijfsleven, lucratieve nevenfuncties, hoge bestuurderssalaries, zijn een overschrijding van de academische normen. Zo ook institutionele banden met evil companies, en genocidale regimes.
6. Solidariteit. Vervang het idee van de topsportwetenschapper met een doorleefde solidariteit en collectiviteit. Minder hiërarchie. Iedereen professor, of liever helemaal niemand professor. Geen geveinsde meritocratie meer op een nepotistische ladder.
7. Antifascisme. Als democratie iets is dat je elke dag opnieuw moet verdedigen, dan is fascisme iets wat je elke dag opnieuw moet bevechten.

Als wij onze plicht erkennen, kunnen wij ons verzetten. Als wij universiteiten omvormen tot een democratisch collectief, kunnen wij de democratie beschermen. Democratisch intern, democratiserend extern. Dat begint in de eerste plaats met verzet. Als we blijven toegeven aan de eisen van ‘redelijk’, ‘mild’ of ‘tactisch’ zijn, verzwakken wij onszelf. Als wij onze eigen gemeenschap loslaten, worden wij tegen elkaar uitgespeeld. Zelfs als het ons lukt de bezuinigingen op de korte termijn uit te stellen, is het slechts wachten op Bruin 2.

De universiteit zoals die nu is zal op de lange termijn alles verliezen. Daar is niets redelijks of tactisch aan. Openlijk en overtuigd verzet is oprecht, rechtvaardig en verbindend. Wij mogen niet zwijgen terwijl de academische vrijheid een stille dood sterft.

Tim de Winkel, zichtbaar lid van de academische actiegroep o.7, PostDoc media en democratie, vakbondsman. Lotje Siffels, zichtbaar lid o.7, kaderlid AOb, VSMP-lid, PostDoc AI ethiek.

Literatuur

De Winkel T (2025) *Position paper t.b.v. rondetafelgesprek Academische vrijheid*, Tweede Kamer der Staten-Generaal: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2025Z09410&did=2025D21583>

8 o.7 is een radicale actiegroep met kaderleden, zichtbare leden, en een breder netwerk met een overwegend decentrale structuur. Veel van onze leden kiezen ervoor anoniem lid te zijn, vaak omdat zij op een tijdelijk contract zitten en de kans hebben geen verlenging te krijgen of geïntimideerd te worden door leidinggevenden als zij zich publiekelijk uitspreken. Zij dragen bij aan de actiegroep maar blijven ‘onzichtbaar’.

UvA Staff Walk Out Over Genocide in Palestine

Lamia Tawam and David Hollanders

In December 2024, 300 academic staff of the University of Amsterdam went on a four-day strike to demand that the university board respect international law by cutting ties with institutions that serve Israel's Gaza genocide; and respect the right to demonstrate at the university. Staff followed students, who had been protesting for over a year. The strike was the country's first in support of Palestine and can serve as a pilot for future solidarity strikes.

Students at the University of Amsterdam wasted no time demanding an academic boycott after the onset of Israel's assault in 2023, recognizing that the violent resistance of 7 October was produced by over a century of extermination, expulsion and ghettoization by Israel, which experts already decades ago deemed an 'incremental genocide' (Pappe, 2006). Demands for an academic boycott on campus are also at least a decade old, and have been silenced or ignored by the University for as long. In 2022, the UvA failed to comply with a FOI request seeking clarity on the extent of its collaborations with Israeli institutions and lobby groups, and it continues to suppress the information despite losing a lawsuit on the matter (Dutch scholars and students for Palestine, 2023). Such antagonism for the basics of democracy at the university was made stark after 7 October 2023.

Since 7 October, students and staff have protested constantly, held teach-ins, sent the Board public letters (signed by thousands), issued formal advice via the codetermination (*medezeggenschap*), and invited the Board to public debates and recorded discussions. Staff and students lobbied the Board through all existing democratic structures: the unions and their local federation (the UCLO), the student union, the federation of student unions, and the works council. The UvA's only material response to these efforts was to scale up security, set police on students, ban political speech on Palestine, and on one occasion shut down educational buildings just to prevent a small sit-in (George, 2024). Out of options, students escalated by blockading university buildings. Then, on 6 May 2024, staff and students started an encampment and the next day occupied an UvA building, taking part in a global student movement. These escalations were always coupled with exit ramps for the UvA, but to avoid addressing demands, the Board deployed police to brutalize students.

May 2024: A balancing act collapses

Until 6 May the UvA had successfully sustained a balancing act: ostensibly committed to human rights while indirectly but concretely contributing to a genocide. Activists tried to make this duplicity obvious in order to threaten the Board's legitimacy, the only leverage left available to staff and students. But the 'liberal repertoire' of petitions and communication via the works council does not draw sufficient public attention and is thus never acknowledged by the Board, unlike disruption. The UvA, a state institution, followed the state in supporting a NATO ally. This meant that the Board could not publicly acknowledge the genocide—anyhow, that would obligate them to cut ties as in the case of Russia—, nor could they publicly deny it—that would delegitimize them. So they resorted to ignoring or repressing students, which worked so long as suppression remained local and relatively limited. But the encampment and subsequent

occupations drew many spectators. The authorities' violent response in the week of 6 May upset many UvA employees, some of whom were beaten themselves. The day after the initial police confrontation, staff walked out of the workplace to join students, filling the streets from Amsterdam-Oost to the city center.

June-December 2024: Justice delayed

The UvA sought to recoup its liberal prestige by establishing an advisory commission in June of 2024. But disruptions were still common on campus, because staff and students knew that the initiative was not meant to address demands in good faith (Stäger and Leone, 2024). Besides having no democratic mandate, the commission moves at a snail's pace and reaches unsatisfactory conclusions in a completely opaque manner. Perhaps most disappointing is that its decisions are non-binding. After the University received the commission's advice to cut ties with the Hebrew University, the Board immediately broke its promise and stated its intent to establish fresh ties with Hebrew University, signaling its reluctance to respect an instrument of its own making (Wolthekker, 2025). By contrast, it took the UvA about a week to publicly and unreservedly cut ties with all Russian and Belarusian universities in response to Russia's invasion of Ukraine in February 2022.

December 2024: Staff go on strike

One motivation for the strike was the observation that the commission was not made to address grievances, but to bury them. The goal was to make this apparent, and break the silence on Gaza, as the encampment had (Pellikaan, 2025). In November, around 85 percent of UvA-FNV members voted to stage a four-day strike from December 9-12.

Solidarity strikes face a unique set of issues. Getting the strike off the ground was itself a challenge due to the prohibition on political strikes. The FNV was hesitant to bring the strike to a vote over the possibility of having to cover the UvA's lost revenue if the strike were to be ruled illegal. Organizers thus included a demand to respect the right to demonstrate at the university, to ensure that the strike was undeniably related to employment conditions and would thus be legally warranted.

Though small (only 900 of 6,000 UvA employees are FNV members, and only 300 participated), the strike gained the attention of the Palestinian General Federation of Trade Unions and the Health Services Union, who together sent strikers an encouraging letter (Manifest, 2024). The strike had historical significance too. Sympathy strikes are far less common than strikes over wages, and when they do occur, they are usually much smaller than UvA's Palestine strike. Nonetheless, the strike failed to secure demands, and employees involved did not manage to subsequently increase the pressure.

Organizers are now planning a longer, more disruptive strike. So it is important to assess what worked and did not work. Distilling lessons from the December strike may also help workers elsewhere take up the mantle.

Mobilizing for a solidarity strike

Mobilizing a strike proved more difficult than expected at the university, where employees are divided from one another by a hierarchy of distinct titles. Research and lecturing are essentially solitary work, and universities are non-solidary institutions in which employees compete for grants. Unions have exacerbated this problem in the last decades by not seriously organizing against temporary contracts.

For a solidarity strike, mobilization is doubly challenging. The University's institutional ties with Israeli institutions do not directly harm workers, many do not see the connection between the genocide and the university, or believe they cannot help. Consistent and deliberate political education efforts are crucial to activate people towards social causes; by making them realize their influence over the workplace, how structures here exacerbate the genocide, and the depth of the suffering in Gaza. Others may already be sympathetic, but need to be shown that there are *many* others like them. Bravery is contagious, and to spread it, the pro-Palestine movement must be visible. Reaching national news helps, but for that a clear media strategy is needed in advance of the call to strike. Strikers contacted local Amsterdam (AT5, Parool) and university media outlets (Folia), but neglected national media. That was a missed opportunity, as the strike should have been addressed as much to the broader public as to the academic community.

Mobilizing should be strategic; focusing not just on numbers, but also on employees whose refusal to work disrupts the organization itself. Striking secretaries, librarians, doormen and ICT-personnel could have shut down the university. For the next strike, organizers are looking to expand participation of subcontracted staff by offering legal protection and support funds for precarious strikers (those on visas, for example).

Including other unions would have increased turnout. But where the FNV ultimately understood the UvA's collaborations as an issue of workplace democracy, the AOb undermined the strike by refusing to put it to a vote, or to acknowledge Palestine publicly at all. At FNV, strikers did not wait for union leadership, and instead altered the union's positions from below. Vakbondsleden Solidair met Palestina, a group of workers organizing for Palestine across unions, which "sees itself as a vanguard: a group that dares to go first, but who always has the intention to take others with them," has changed what was politically possible for the FNV by defining a left faction in the union (VSmP, 2023). This is a known strategy: "you don't have to organize everything and everyone. You just have to move the landscape enough to show cracks in labor's unanimity. Once there is room for dialogue about 'what labor's position should be'—as opposed to 'labor's position is X'—we found that what is right usually prevailed" says Brooke Anderson on organizing against climate change, another solidarity issue (Anderson, 2024: 180).

Keeping issues connected

The government's largest party has touted cuts to higher education as punishment for pro-Palestine protests on university campuses (HOP, 2024). In November, the mayor of Utrecht cancelled a national mass protest against the cuts, citing expected violence from pro-Palestine groups but admitting to unions and organizers behind closed doors that she had no evidence for the claim. On campus, this narrative caused backlash against anti-genocide voices.

The UvA Board and others mistakenly assumed that betraying pro-Palestine segments of their campus would reverse the budget cuts. In reality, it was a numbers game: The government wanted to cut taxes while increasing military spending by 41 percent, and targeted public services in order to do so. The minister of education even admitted that increased defense spending was the cause of cuts to higher education (HOP, 2024). Rather than recognize this and unify with others threatened by cuts to social funding, the Board took notes from the PVV government and sold out genocide victims and their defenders. The lesson is that defunding is not forestalled by cooperation, under a right-wing government it is simply inevitable. But the Board could have gone down with a fight. The

strike should have pushed this message, since there is an obvious and exploitable link between the Palestine strike and the budget cuts strike: A quarter of cuts to higher education were used to buy weapons from Israeli arms manufacturer Rafael (Ruitenbergh, 2024).

Both budget cuts and universities' complicity in genocide can be traced to a lack of democracy at the university. The past two years have made clear that the codetermination scheme is undemocratic, and that the university's status as a state institution renders it less democratic. Struggles on the points of democratization and internationalism can work in building the union, and should be discussed seriously within the union as part of a strategy for mobilization. Students at the UvA already connected together issues of decarbonization, democratization, and decolonization in 2022 (Pergher and Pereira, 2023). The Palestine strike could be a step toward the resurgence of a union-led vision for democratization at the university. The FNV's willingness to stage the Palestine strike has already doubled membership at the UvA, and every employee can be made sympathetic to the issue of democratization.

Parting thoughts

The UvA Board recently halted new collaborations with Israeli HorizonEurope partners, in lock-step with the government's push to reassess EU trade with Israel. But students and staff won policy changes outside of the government line when their disruptions placed scrutiny on the Board. Power concedes nothing without force, even in a microcosm, even over astonishingly small demands. The movement continues to insist on a total boycott, and will use the Board's concession to its advantage.

Academia can significantly contribute to societal pressure, but is no substitute. In combination with shifting public discourse, such pressure can push a movement forward without being immediately successful. Universities do not see their cash flows threatened by strikes (though strikes can deter external funding), but strikes do bring the urgency of the genocide to our communities, with the hope of motivating change, or inspiring others to make similar demands. Judged in this way, the strike at the UvA has contributed to a slow but undeniable shift towards ending complicity in genocide. On the effort to win white workers to black liberation in the United States, activist Noel Ignatiev recalled that "the appeal fell on deaf ears until... [the union] was present as a real force, until the momentum built up, until people began to feel that there was another way" (Ignatiev, 1972; 109).

In sharing these lessons, we appeal to the reader to help build momentum in their own workplace by striking in solidarity with Palestinians and other victims of Israel's impunity. While Israel bombs Gaza, the West Bank, Syria, Lebanon, Yemen, Iran, and even humanitarian flotillas carrying aid; starving civilians in Gaza are lured to their death by food, systematically executed at point-blank range. Israel is now depopulating Gaza and setting in motion US-UK plans to steal the land (Foley and Pickard, 2025). These horrors are legitimated and even financed by our employers, our pension funds, our public institutions (Albanese, 2025). We cannot allow employers who contribute to incommunicably dire conditions in Gaza to enjoy the same impunity that our governments have given Israel.

Lamia Tawam works at the Institute for Logic, Language and Computation, University of Amsterdam. David Hollanders is lecturer economics at the University of Amsterdam

Literature

- Albanese F (2025) *From economy of occupation to economy of genocide*: Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in the Palestinian territories occupied since 1967. OHCHR: <https://www.ohchr.org/en/documents/country-reports/ahrc5923-economy-occupation-economy-genocide-report-special-rapporteur>
- Anderson B (2024) *Building a worker-led movement for climate justice*. In: Ordower J and Zafir L (eds.) *Power Lines: Building a Labor–Climate Justice Movement*, The New Press: <https://doi.org/10.2307/jj.26193251.20>
- Dutch scholars and students for Palestine (2023) *Dutch universities ignore Israeli research partners' complicity in human rights abuses*, Mondoweiss: <https://mondoweiss.net/2023/05/dutch-universities-ignore-their-israeli-research-partners-complicity-in-human-rights-abuses>
- Foley S and Pickard J (2025) *Tony Blair's staff took part in 'Gaza Riviera' project with BCG*, Financial Times: <https://www.ft.com/content/0b1bc761-c572-4b61-882a-fb4467259dcd>
- George L (2024) ASVA-bestuurslid over sluiting UvA na Palestinaprotest: 'De universiteit creëert gevaarlijke tweedeling', Het Parool: <https://www.parool.nl/columns-opinie/asva-bestuurslid-over-sluiting-uva-na-palestinaprotest-de-universiteit-creert-gevaarlijke-tweedeling~b98cdd4a/>
- HOP (2024) *Minister of education sticks to austerity measures*, DUB: <https://dub.uu.nl/en/news/minister-education-sticks-austerity-measures>
- HOP (2024) *PVV Celebrates Cuts as Victory over Activism in Higher Education*, Folia: <https://www.folia.nl/en/actueel/162319/pvv-celebrates-cuts-as-victory-over-activism-in-higher-education>
- Ignatiev N (1972) *Black Worker, White. Worker*, In: Khurti Z Dhondt G and Shanahan J (eds.) (2022) *Treason to Whiteness is Loyalty to Humanity* 97-114, Verso.
- Manifest (2024) *Brief van Palestijnse vakbonden aan de UvA-stakers*, Manifest: <https://leesmanifest.nl/artikelen/brief-van-palestijnse-vakbonden-aan-de-uva-stakers/>
- Pappe I (2006) *Genocide in Gaza*, Electronic Intifada: <https://electronicintifada.net/content/genocide-gaza/6397>
- Pellikaan N (2025) *Striking in solidarity: Sam Hamer on how to turn a lethargic union into a moral force*, Institute of Network Cultures: <https://networkcultures.org/tactical-media-room/2025/06/11/striking-in-solidarity/>
- Pergher Bettiga B and Riquito Pereira M (2023) *Stop the invasion of Big Oil at the university*, Folia: <https://www.folia.nl/international/156687/stop-the-invasion-of-big-oil-at-the-university>
- Rutenberg R (2024) *Netherlands picks Israel's Rafael to supply upgraded anti-tank systems*, Defense News: <https://www.defensenews.com/global/europe/2024/09/04/netherlands-picks-israels-rafael-to-supply-upgraded-anti-tank-systems/>
- Stäger U and Candida L (2024) *Third party collaborations at UvA: thoroughness cannot excuse inaction*, Folia: <https://www.folia.nl/en/opinie/164141/third-party-collaborations-at-uva-thoroughness-cannot-excuse-inaction>
- Wolthekker D (2025) *Vijftig vooral Joodse UvA-alumni retourneren hun diploma komende vrijdag*, Folia: <https://www.folia.nl/actueel/165541/vijftig-joodse-uva-alumni-retourneren-hun-diploma-komende-vrijdag>

Het HO en het studentenperspectief:

op naar meer actie dan reactie

Jens Bosman

De Landelijke Studentenvakbond (LSVb) was de enige studentenorganisatie die onderdeel was van de landelijke coalitie tegen de bezuinigingen. De LSVb bestaat uit studentenbonden in verschillende steden en heeft ook veel contact met andere studentenorganisaties.

Nederlandse studenten hebben de afgelopen jaren klap na klap moeten incasseren. Hardvochtig bezuinigingsbeleid, ingezet door de invoering van het leenstelsel en doorgezet in een scala aan verbroken beloftes, heeft het vertrouwen onder studenten in de overheid tot onder het vriespunt doen dalen. Per regering verergerde de situatie. Het gebrek aan fatsoenlijke compensatie voor het leenstelsel, de rente op de studieschuld, constante verhogingen van het collegegeld, het gebrek aan betaalbare studentenhuysvesting, het plan voor een 'langstudeerboete' en de dramatische bezuinigingen op het hoger onderwijs van het afgelopen jaar: het past allemaal in een trend van een overheid die studenten niet ziet als de toekomst van dit land, maar als melkkoeien.

De harde conclusie uit deze geschiedenis is dat studenten geen zeggenschap hebben over hun eigen toekomst. Als studentenbeweging hebben we de afgelopen jaren alleen maar gereageerd. Telkens opnieuw werden we door rampzalig overheidsbeleid gedwongen om de straat op te gaan, om weerstand te bieden en om te trachten maatregelen van tafel te krijgen. Telkens opnieuw moesten studenten worden gemobiliseerd, vaak voor een eenmalig protest. Het nam de vorm aan van *Groundhog Day*: 'daar staan we weer' werd een veelgebruikte begroeting op het Malieveld en de Koekamp. Een groeiend besef in de studentenbeweging borrelde naar de oppervlakte dat dit geen duurzame manier van actievoeren was. Logischerwijs raakte de beweging uitgeput en gedemotiveerd. Als we op lange termijn daadwerkelijke, structurele verandering en een leefbare studententijd voor elkaar willen krijgen, zullen we zelf in staat moeten zijn de politieke agenda te bepalen – niet reageren, maar agenderen. Maar hoe?

Studenten in de onderwijsbeweging

De strijd tegen de bezuinigingen op het hoger onderwijs van het afgelopen jaar heeft ons veel geleerd over onze positie als studenten binnen de onderwijsbeweging. Zoals zichtbaar werd in de eerdere #NietMijnSchuld-campagne, waarin we actief samenwerkten met de vakbeweging in de strijd tegen het leenstelsel, staan we als studenten veel sterker als we onderdeel zijn van een bredere beweging voor het hoger onderwijs. Ons inziens droeg de hoge mate van studentactivisme ook bij aan de aandacht voor de strijd tegen de onderwijsbezuinigingen. Studenten door heel Nederland lieten zien solidair te staan met ontslagen docenten en medewerkers. Dit gaf een sterk signaal.

Fundamenteel voor de actiebereid onder studenten is het activisme tegen de langstudeerboete geweest aan het begin van het academisch jaar 2024-2025. Doordat we daar succes boekten, zette de actiebereid onder studenten zich door. Dit leidde tot een hoge mate van solidariteit met ontslagen medewerkers die ook werd ingegeven door zorgen over het eigen

onderwijs, met verdwijnende opleidingen in meerdere studentensteden als gevolg. Een niet mis te verstane factor in deze actiebereidheid was ook het vijandige protestklimaat op de universiteit: in meerdere steden kregen studenten te maken met fors politiegeweld, surveillance, achtervolgingen en represailles vanuit de universiteit. Deze repressie – niet zelden uitgeoefend door *trigger happy* universiteitsbesturen zelf – heeft studenten vooral bewuster gemaakt van hun kwetsbare positie en leidde tot meer frustratie over de huidige stand van zaken in het hoger onderwijs.

Het ingewikkelde aan de positie van studenten binnen de onderwijsbeweging, ook het afgelopen jaar, is ons meer gefragmenteerde en decentrale karakter. Als LSVb bestaan we uit een federatie van lokale studentenverbonden, die in hun eigen studentensteden actievoeren, adviseren en diensten verlenen. Samen bepalen zij ons beleid en onze koers, en vertegenwoordigen wij hun lokale issues in onze nationale lobby. Met een centraal geleide protestbeweging die op nationale schaal plaatsvindt, zoals de acties tegen de onderwijsbezuinigingen, werd het echter ingewikkeld om alle lokale studentenverbonden te betrekken in de strategiebepaling en de manieren van actievoeren – soms tot grote interne frustratie. Ons decentrale karakter biedt normaliter extreem veel kansen: we zijn in staat om in goede samenwerking tot gecoördineerde actie door heel Nederland te komen, zoals op sommige momenten ook gebeurd is. Nationale mobilisatiemomenten, zoals een protest op het Malieveld, zijn daarentegen enorm belastend en energie-vretend voor lokale verbonden, die hun lokale activisme opzij moeten schuiven om hun netwerk naar Den Haag te mobiliseren.

Door deze focus op nationaal beleid – niet alleen het afgelopen jaar, maar ook daarvoor – heeft de studentenbeweging geen tijd en energie gehad om écht aan een duurzame studentenbeweging te bouwen. De ‘samenwerking’ tussen de LSVb en haar lokale bonden heeft de afgelopen jaren te veel bestaan uit het mobiliseren van studenten voor nationale protesten, zonder daarbij genoeg aandacht te besteden aan de kansen die deze protesten boden om studenten actief te krijgen bij de lokale verbonden. Daardoor hebben meerdere grootschalige protesten niet of nauwelijks geleid tot duurzame bewegingsopbouw en kampen veel lokale verbonden met een tekort aan actieve leden. Dit leidt tot grote moeite om ieder jaar een nieuw bestuur te vinden, wat de continuïteit van de beweging in gevaar brengt. Daarnaast zorgt de voortdurende golf van reactief protesteren voor een vorm van *activism fatigue*: telkens opnieuw demonstreren in reactie op slecht beleid is ontzettend demotiverend en leidt tot een gevoel van zinloosheid.

Sinds ongeveer anderhalf tot twee jaar vindt er een kentering plaats in de manier waarop binnen de LSVb en de federatie van lokale verbonden wordt nagedacht over bewegingsopbouw. Het besef dat een veel sterker lokaal fundament door heel Nederland cruciaal is voor een succesvolle studentenbeweging is inmiddels diep doorgedrongen in het denken en handelen van de federatie. In een geleidelijk proces is het uitgangspunt verschoven van de focus op nationale politiek en onmiddellijke beleidsverandering – alhoewel nog steeds een onderdeel van het lobbywerk van de LSVb – naar versterking van de lokale bonden, door eenheid als federatie uit te stralen, lokale bonden op de voorgrond te doen treden, en binnen lokale bonden actieteams op te zetten waar studenten actief in kunnen worden.

Theoretisch laat deze herijking zich kenmerken door het bekende model van *organizing* in de bewegingsopbouw, zoals geformuleerd en gepopulariseerd door denkers als Jane McAlevey en Marshall Ganz. (McAlevey 2016; Ganz 2024) Hun denkwerk vormt de basis voor onze strategiebepaling voor de komende periode – maar niet zonder complexe vraagstukken.

De noodzaak voor organizing

Steeds meer organisaties en maatschappelijke bewegingen in Nederland hebben zich gericht op actievoeren en bewegingsopbouw via de organizing-methode. Onder meer dankzij organisaties als Stroomversnellers en het Lowlander Project, die als eerste in Nederland trainingen en scholing aanbieden in organizing, is een beweging in gang gezet die uiteindelijk is overgeslagen naar grote maatschappelijke organisaties, zoals Amnesty International en ook de FNV.

De studentenbeweging heeft zich de afgelopen jaren vooral laten kenmerken door *mobilizing*. Jane McAlavey noemt deze strategie *eventism* – campagnes die single-issue zijn, zoals een protest tegen de rente op een studielening, waarbij je mensen die het al met je eens zijn oproept om op te komen dagen. Mobiliseren betekent geloven in een *numbers game* – hoe meer mensen op komen dagen, hoe beter. Dat is niet helemaal onjuist: verschillende grootschalige protesten hebben tot verandering en actie geleid de afgelopen jaren, ook in het onderwijs. Ook het HOI-protest op het Malieveld gaf een krachtig signaal af, en heeft aan de urgentie tegen de geplande bezuinigingen bijgedragen.

Er zijn echter twee grote problemen met mobilisering als voornaamste bewegingsopbouw. Ten eerste, is er geen aanleiding om aan te nemen dat mobilisering tot structurele verandering leidt. Uiteindelijk willen we als studentenbeweging en als onderwijsbeweging in staat zijn om een bepaalde visie na te streven en te kunnen agenderen. Met enkel mobilisering zijn we echter extreem afhankelijk van momentum: mensen komen opdagen om te protesteren voor een onderwerp dat leeft, zoals een slechte beleidsmaatregel. Misschien zijn we met een groot protest in staat om de publieke opinie op dat onderwerp bij te stellen, een maatregel te voorkomen of een stukje beleid te veranderen. We zijn echter nooit in staat om verandering *af te dwingen* – sterker nog, de kans is groot dat we binnen afzienbare tijd er weer met z'n allen staan voor een ander stukje beleid.

Ten tweede, zorgt mobilisering niet voor groei van onze beweging. De mensen die komen opdagen op protesten zijn maar heel zelden mensen die niet zelf actief te maken hebben met het probleem waarvoor of waartegen ze komen demonstreren. Er zullen altijd mensen en groepen zijn die zich aansluiten uit solidariteit, of vanuit hun politieke overtuiging, maar het gevaar is dat we constant onze achterban aan het mobiliseren zijn zonder in te zetten op structurele en duurzame groei. Uiteindelijk heeft mobilisering zelfs een tegenwerkend effect: als concrete verandering en een mate van groei uitblijft, kan niet van mensen verwacht worden dat ze de volgende keer wéér komen opdagen.

Dat is waarom het zo belangrijk is om ons bewust te zijn van het organizingsmodel. Er zit een heel fundamenteel verschil tussen mobilisering en organizing, en dat heeft simpelweg te maken met *groei*. Als we in staat willen zijn zelf verandering te bewerkstelligen, dan zullen we onze beweging moeten laten groeien, stukje bij beetje, en moeten leren *winnen*. En dat begint lokaal. In het organizingsmodel vindt duurzame bewegingsopbouw plaats door niet in te zetten op de eigen achterban, maar de focus te leggen op nieuwe groepen en mensen die we willen organiseren. Dat betekent uitgebreide gesprekken voeren, waarin je mensen probeert te activeren en te overtuigen van de noodzaak om in actie te komen.

En dat gegeven betekent dan weer dat we onze werkzaamheden als vakbond fundamenteel anders moeten inrichten. Afgelopen jaar hebben enkele tientallen mensen uit de studentenbeweging, waaronder bestuursleden van lokale vakbonden, betrokken activisten

en medewerkers van de LSVb, dan ook meegedaan aan een trainingstraject van *Organizing4Power*, gebaseerd op de principes van Jane McAlevey. Doel van dit traject: het opleiden van activisten tot organizers, die leren om gesprekken te voeren en structuren aan te brengen binnen de kaders waarin we willen werven. Door deze mensen op te leiden, hen nieuwe studenten te laten werven, en die zelfstandig actie te laten voeren voor hun eigen lokale belangen zetten we hopelijk een sneeuwbal effect in gang – een ever growing union. Een project van de lange adem dus – hard nodig, voor een beweging die de afgelopen jaren vooral aan de beademing zat.

Studenten binnen de onderwijsbeweging

Naast de positieve effecten van een organizingstructuur voor de groei van onze beweging is er nog een andere belangrijke motivatie om deze overgang te maken. De afgelopen tijd is, zeker rondom de onderwijsbezuinigingen, duidelijk geworden dat onze pijlen niet enkel gericht kunnen en mogen worden op de nationale overheid. Veel van de keuzes die worden gemaakt waartegen we uiteindelijk staan te protesteren worden decentraal gemaakt: door universiteits- en hogeschoolbesturen. Uiteindelijk zijn zij het, de CvB's, die beslissen wie er wordt ontslagen, welke opleidingen worden geschrapt en welke programma's, beurzen of subsidies worden stopgezet. En als er één ding duidelijk is geworden afgelopen jaar, is dat verschillende CvB's er niet altijd wakker van liggen om het mes in het eigen onderwijs te zetten.

Op dit moment is er geen democratische machtsstructuur waar dat soort zelfvernietigende instellingsbesturen effectief mee gecontroleerd en gestuurd kunnen worden. De medezeggenschap is in feite vrijwel overal een *sitting duck* – nauwelijks de middelen om écht te kunnen controleren en handhaven, en niet zelden niet eens de informatie om dat te kunnen doen. Als we als studentenbeweging erin slagen om over te gaan tot een structuur waarin we in staat zijn om effectieve decentrale actie te voeren, met georganiseerde groepen studenten in alle studentensteden, dan kan dat bijzonder nuttig en waardevol zijn voor de hele onderwijsbeweging, omdat het makkelijker wordt om onderwijsbesturen verantwoordelijk te houden voor hun daden en te confronteren met daadwerkelijk verzet. Zo verbeteren we ook het democratische gehalte van het onderwijs en geven we zeggenschap terug aan studenten en docenten.

Wij dagen de rest van de onderwijsbeweging uit om deze omslag naar organizing te volgen. Alleen op die manier kunnen we samen, met zowel studenten als docenten en personeel, onze beweging laten groeien en op termijn veel minder makkelijk over ons heen laten lopen. Het is onvermijdelijk dat er af en toe gemobiliseerd zal moeten worden. Slechte kabinetten komen en gaan, en vreselijke, destructieve beleidsmaatregelen met hen. Daarvoor zullen we altijd bereid zijn om op het Malieveld of elders te staan en ons te laten horen. Maar als we dat doen, dan wel binnen een strategisch perspectief waarvan onze beweging kan groeien en leren, in plaats van dat we onszelf structureel uitputten.

Jens Bosman is medewerker Bewegingsopbouw bij de LSVb.

Literatuur

- Jane McAlevey (2016) *No Shortcuts: Organizing for Power in the New Gilded Age*, Oxford University Press.
 Marshall Ganz (2024) *People, power, change*, Oxford University Press.

Hoop voor het hoger onderwijs

Gaard Kets

Als universitair docent Politieke Theorie aan de Radboud Universiteit in Nijmegen, lid van de FNV en van WOinActie was ik in 2024 en 2025 betrokken bij de lokale organisatie van acties tegen de bezuinigingen in het hoger onderwijs. In deze bijdrage reflecteer ik op die ervaringen. Hoe gingen we om met verschillende perspectieven op tactiek en strategie? En op welke manier kan de opbouw van coalities op lokaal en landelijk niveau helpen om onze strijd (nu en in de toekomst) naar een hoger plan te trekken? Ik vertrek vanuit een analyse van een aantal landelijke gebeurtenissen en blik daarna terug op onze lokale coalitevorming.

Door vuil spel van de ‘driehoek’ van Utrecht en slechte beslissingen van de vakbonden kon onze nationale demonstratie tegen de onderwijsbezuinigingen op 14 november 2024 niet doorgaan in de vorm die we voor ogen hadden. Die dag was mijns inziens een kantelpunt in de preciaire landelijke coalitie, omdat twee vraagstukken onvermijdelijk werden: de vraag wat de relatie is en zou moeten zijn tussen WOinActie en de bonden; en de vraag wat de plek is van de Palestinabeweging binnen deze coalitie.

Hoewel het nog steeds onduidelijk is wat er in de aanloop naar 14 november precies is gebeurd, staat vast dat de vakbonden zich uiteindelijk genoodzaakt zagen de geplande demonstratie in Utrecht af te blazen. Dat besluit namen de bonden zonder dit af te stemmen met hun belangrijkste coalitiepartners, zoals WOinActie en o.7. Uiteraard leidde dit tot veel frustraties bij die groepen en hun achterban. Het gevolg daarvan was dat we in Nijmegen duidelijkere afspraken maakten over de rol van de bonden, die bij ons vooral (voortreffelijke) facilitator en organisator waren van de coalitie, maar niet de leidende kracht. De inhoudelijke organisatie lag bij de coalitie waarin WOinActie een voortrekkersrol nam.

Het tweede – en belangrijkste – vraagstuk dat door 14 november expliciet op tafel kwam te liggen, was de plek van de Palestinabeweging binnen de onderwijsprotesten. Op dat moment voerden studenten en stafleden al meer dan een jaar actie tegen de genocide en mensenrechtenschendingen die Israël pleegt in Gaza en de rest van Palestina. Tot en met 14 november waren de bonden, en in mindere mate ook WOinActie, huiverig om de groepen die een verband wilden leggen tussen de krimpende onderwijsbegroting en de groeiende defensiebegroting een zichtbare plek en rol te geven binnen de beweging tegen de bezuinigingen. Toen bijvoorbeeld de groep Vakbondsleden Solidair met Palestina (VSmpP) verzocht om ook namens hen iemand te laten spreken op 14 november, werd dit door de bonden en WOinActie afgewezen.

De onterechte afgelasting van de grote demonstratie op 14 november heeft hier op twee manieren verandering in gebracht. Ten eerste, omdat we toen ervoeren dat we als coalitie kwetsbaar zijn om uit elkaar gespeeld te worden en ons demonstratierecht te verliezen. Ten tweede, omdat de groepen (aangevoerd door onze moedige studenten) die – in weerwil van politiek, politiek en veel anderen – toch naar Utrecht gingen om te demonstreren, lieten zien dat de boodschap van de Palestinabeweging en die van de beweging tegen de bezuinigingen wel

degelijk onderdeel konden zijn van een goed georganiseerde demonstratie. Hiermee gaven studenten ons het goede voorbeeld: ze toonden inhoudelijke verbondenheid en eisten effectief ook het demonstratierecht terug waar de bonden dat zo makkelijk hadden weggegeven.

Strategische coalitievorming

De voorbereiding op onze nationale demonstratie op 25 november verliep niet zonder spanningen, maar mede dankzij onvermoeibaar lobbywerk van de VSmP werd de Palestinabeweging nu wel gezien als belangrijk onderdeel van de coalitie. Er is een aantal goede redenen om deze coalitie te koesteren: inhoudelijk, strategisch en pragmatisch.

Inhoudelijk is het evident dat de exponentieel toenemende defensie-uitgaven (inclusief eer problematische wapendeals en samenwerkingen met Israël) mede debet zijn aan de bezuinigingen op het hoger onderwijs. Dit verband werd bevestigd door minister Bruins van OCW: “We [...] investeren extra in defensie. Dat betekent dat er bezuinigd moet worden, en een deel van die bezuinigingen komt bij onderwijs en onderzoek neer”. Ook werd er vanuit regerings- en defensiekringen opgeroepen om de klap van de bezuinigingen op het hoger onderwijs op te vangen door intensievere samenwerking tussen universiteiten en de defensie-industrie. Inhoudelijk is er dus veel voor te zeggen om de strijd tegen de Israëlische genocide op de Palestijnen te verbinden aan de strijd tegen de onderwijsbezuinigingen.

Strategisch is de Palestinabeweging ook van groot belang voor onze strijd. Het Nederlandse hoger onderwijs heeft weinig ervaring met activisme en stakingen. De Palestinabeweging heeft de afgelopen twintig maanden veel ervaring opgedaan met allerlei vormen van activisme, mobilisatie en organisatie. Hoewel dit veel heeft gevraagd van de betrokkenen, is de beweging ook buitengewoon succesvol geweest: ondanks de repressieve en halsstarrige opstelling van onze bestuurders die in juni 2024 nog gezamenlijk stelden “geen reden te zien om die banden te heroverwegen of te verbreken” (Trouw, 7 juli 2024), hebben veel universiteiten toch de banden met Israëlische instituten verbroken of opgeschort. Veel van die besluiten gaan niet ver genoeg, zijn veel te laat, en zijn meer symbolisch dan materieel. Maar dat de bestuurders tegen hun wil zijn gedwongen om deze besluiten te nemen is een groot succes voor het voortdurende en creatieve activisme van de Palestinabeweging op onze campussen. Hiermee gaf deze beweging ook een impuls die voor de bonden strategisch van groot belang is: de normalisering van politiek activisme op de campus. De Palestinabeweging effende de weg voor een brede mobilisatie in de academische gemeenschap door te laten zien dat de plek waar we werken en studeren ook een plek is waar politieke strijd plaatsvindt.

Het strategische belang hangt samen met pragmatische voordelen van de samenwerking tussen de Palestinabeweging en het verzet tegen de bezuinigingen. Mede door alle ervaringen van de afgelopen maanden, hadden de activisten goede netwerken binnen de universiteiten. Doordat de Palestinabeweging een belangrijke rol nam binnen de coalitie, konden ook bestaande netwerken van academische activisten rond bijvoorbeeld Scientist Rebellion aansluiten. In Nijmegen droeg dit bij aan het ontstaan van een sterke en diverse kern die via verschillende netwerken en kanalen kon mobiliseren en organiseren.

De ervaring in Nijmegen

Onderdeel van die kern waren WOinActie, de bonden (inclusief studentenvakbond AKKU), HBOinActie en o.7. WOinActie was klein in Nijmegen, maar bleek door een aantal onvermoeibare leden een betere mobilisator dan de bonden. De organisatiegraad van de bonden is in Nijmegen al niet geweldig en medewerkers bleken bij vakbondsbijschijven toch een drempel te ervaren. Toen WOinActie bijschijven organiseerde (mèt de bonden), bleken deze veel meer mensen te trekken. Via deze actiebijschijven was WOinActie zowel effectief actiecollectief als een *gateway* om mensen lid te laten worden van een bond. Het aantal vakbondsleden is in Nijmegen enorm toegenomen het afgelopen jaar. Later waren de bonden van onschatbare waarde bij het opschalen van de mobilisatie en bij de praktische organisatie van de grote demonstraties en de stakingsestafette. De professionaliteit van de bonden heeft indruk gemaakt op veel medewerkers; dat was vanuit WOinActie en andere lokale groepen nooit zo goed gelukt.

Eveneens cruciaal was studentenvakbond AKKU, die de energie en ervaring van hun betrokkenheid bij het *encampment* meebracht in onze organisatie. Niet alleen waren ze altijd de eersten die praktische hulp aanboden, ook hielpen ze de organisatie van de lokale staking beter in te richten met een commissie-structuur.

Het smeden en onderhouden van zo'n coalitie verliep niet altijd soepel. Dat is ook niet erg. Zoals Rebecca Solnit schrijft in *Hope in the Dark* (2016), zijn coalities van sociale bewegingen juist gebaat bij verschillende opvattingen en ideologische standpunten: *"coalitions can be based on what wildly different groups have in common and differences can be set aside; a coalition requires difference as a cult does not"* (2016, 88). Er waren (en zijn) veel verschillen van inzicht: in de WhatsApp-groepen vonden eindeloze, hoog oplopende discussies plaats over de inhoudelijke relatie tussen Palestina, militarisering en de bezuinigingen op het hoger onderwijs. Ook strategisch was er onenigheid over bijvoorbeeld de mate waarin we wilden samenwerken met onze bestuurders die repressief optraden tegen Palestinademonstranten, maar wel achter de demonstraties tegen de bezuinigingen gingen staan. In Nijmegen werd in de aanloop naar 14 (en uiteindelijk 25) november een FAQ opgesteld door medewerkers met heel verschillende perspectieven op deze beweging. Grondslag voor deze FAQ was een spelregel die AOber en hoogleraar aan de Radboud Universiteit Nijmegen Arnoud Lagendijk (zie ook in deze bundel) al eerder had voorgesteld: de centrale boodschap die iedereen uitdraagt is 'Stop de bezuinigingen'. Als beweging bepalen we niet vanuit welk perspectief die boodschap wordt gekaderd. Dit betekende concreet dat er ruimte was voor groepen die de bezuinigingen slecht vonden vanwege de gevolgen voor de economie of de positie van Nederlandse universiteiten op de ranglijsten, maar ook voor hen die dit zagen als onderdeel van een extreemrechtse aanval op de democratie of als gevolg van militarisering. Hoewel dit niet het einde was van de (online) discussies, werd het wel een waardevol uitgangspunt waar we naar terug konden verwijzen – en waarmee we veel verschillende groepen binnenboord konden houden.

Coalities versterken en verdiepen

Nu is het zaak om onze coalities te verdiepen, verbreden en herevalueren. Onze acties tot nu toe waren succesvol. We kregen tienduizenden academici aan het staken en hebben afgedwongen dat aanzienlijke bezuinigingsmaatregelen werden teruggedraaid. Dat is natuurlijk niet genoeg: de bezuinigingen die nog op tafel liggen zijn desastreus en er zijn inmiddels alweer nieuwe

aangekondigd. We zullen onze strijd dus moeten voortzetten. De aankomende verkiezingen bieden een uitgelezen kans om de druk op de politiek op te voeren. Hiervoor is het nodig om eerst onze huidige coalitie verder te verdiepen. De manier waarop we in Nijmegen zijn georganiseerd, heeft kenmerken van wat Eric Blanc in zijn boek *We Are the Union* (2025) *worker-to-worker organising* noemt. Bij deze manier van democratisch organiseren ligt het initiatief (en de macht) niet in de eerste plaats bij de grote bonden, maar bij de werkenden zelf. Groepjes werkenden organiseren zichzelf in commissies, die op hun beurt weer andere collega's mobiliseren en organiseren. Op initiatief van onze studenten proberen we ons nu (met vooralsnog wisselend succes) op faculteitsniveau te organiseren, waarbij collega's zelf verantwoordelijkheid nemen voor een deel van de organisatie, om zo nog onaangeroerde netwerken van collega's laagdrempelig aan te spreken.

Verbreiding van de coalitie is ook nodig. Een goed voorbeeld was de grote demonstratie tegen het extreemrechtse kabinet op 24 mei in Amsterdam, waarbij ook WOinActie zichtbaar aanwezig was. Nu het kabinet gevallen is, moeten we in ieder geval met andere groepen samen optrekken met de boodschap: nooit meer de PVV in de regering, nooit meer de desastreuze afbraak van het hoger onderwijs. Tegelijkertijd moeten we de andere coalitiepartners (vooral de VVD) juist in verkiezingstijd dwingen om verantwoording af te leggen over hun afbraakbeleid en de schade die ze hebben aangericht (niet alleen in het hoger onderwijs, maar ook bij ngo's of hulporganisaties, de zorg, de cultuursector, etc.). Alleen een brede coalitie kan druk uitoefenen om juist weer te gaan investeren in het hoger onderwijs.

Maar we moeten onze coalitie ook herevalueren. Tot wanneer willen we zij aan zij blijven staan met onze bestuurders? Hoewel zij zich vaak achter 'de acties' schaarde, zijn ze ook al begonnen met het doorvoeren van de bezuinigingen. De eerste opleidingen en afdelingen zijn door onze eigen universiteiten al opgedoekt, collega's al ontslagen. Bovendien oefenen veel College's van Bestuur steeds meer repressie uit op demonstrerende studenten en stafleden.

Willen we samen optrekken met bestuurders die ons tegelijkertijd door de politie laten arresteren, slaan en verminken? In het licht van de ontwikkelingen op onze campussen de afgelopen maanden heb ik daar grote vraagtekens bij. Overigens vond ik de reactie van WOinActie en de bonden op deze toenemende repressie wel wat mager. Zoals ik hierboven betoog zijn onze studenten en collega's die tegen de genocide in Palestina demonstreren van bijzonder belang binnen onze beweging tegen de bezuinigingen. Wanneer deze groep wordt afgeluisterd, bespioneerd en mishandeld, wanneer hun demonstratierecht wordt ingeperkt, en wanneer buitensporig politiegeweld tegen hen wordt ingezet, dan raakt dat ons allemaal. Op zulke momenten zou het gepast zijn om als beweging een lijn te trekken en op te staan tegen onze CvB's. Tijdens de evaluatiebijeenkomst in De Burcht op 25 maart 2025 in Amsterdam, waar we de stakingsacties van de afgelopen maanden bespraken, maakten we met de deelnemers een foto (zie inleiding in deze bundel) waarop we bordjes omhoog hielden met de tekst 'an injury to one is an injury to all'. Dit adagium van de Wobblies was bedoeld als hart onder de riem voor onze kameraden in de Verenigde Staten die strijden tegen hun eigen extreemrechtse oligarchen. Maar dit kernprincipe van solidariteit geldt ook voor onze eigen coalitie. Als we onze coalitie duurzaam willen uitbouwen, dan kan dat alleen als zij is gebaseerd op meer dan een gedeeld belang. Ze moet ook gebaseerd zijn op solidariteit. Een verwonding (door hond of knoet) van een van ons, is een verwonding van ons allemaal.

Door de val van het kabinet en de aankomende periode van politieke onzekerheid is het onduidelijk hoe onze beweging ervoor staat, maar voor een coalitiebeweging als deze is die onzekerheid juist een troef. De al eerder aangehaalde Rebecca Solnit schrijft dat hoop juist gelegen is in het omarmen van onzekerheid (2016, xii). Daar waar een optimist zeker is dat het goed komt (en dus niet handelt), en een pessimist zeker is dat het toch niks wordt (en dus niet handelt), zal de activist juist begrijpen dat wat we doen er toe doet – zelfs als nu nog niet duidelijk is hoe en wanneer.

Gaard Kets is universitair docent politieke theorie aan de Radboud Universiteit Nijmegen, lid van de FNV en van WOinActie Nijmegen.

Literatuur

Blanc E (2025) *We are the Union: How Worker-to-Worker Organizing is Revitalizing Labor and Winning Big*, University of California Press.

Solnit R (2016) *Hope in the Dark: Untold Histories, Wild Possibilities*, Canongate Books.

DE BURCHT

De Burcht, het wetenschappelijk bureau voor de vakbeweging (WBV de Burcht) draagt met onafhankelijk onderzoek bij aan het identificeren, nadenken over en beantwoorden van strategische vraagstukken waar de brede vakbeweging en werkenden zich voor gesteld zien. Ook stimuleren we de wetenschappelijke studie naar en uitwisseling over arbeidsverhoudingen. Het WBV de Burcht laat zich in haar onderzoek inspireren door een behoefte aan een rechtvaardige economie en arbeidsmarkt en vertrekt vanuit de positie van arbeid in al haar verscheidenheid.

Scan de QR-code voor een overzicht van onze laatste publicaties, actuele bijeenkomsten en om je in te schrijven voor onze nieuwsbrief.

Scan the QR code for an automatically translated version into English.

